

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет охорони здоров'я, соціальної роботи і психології
Кафедра психології та педагогіки

Магістерська робота

Освітній ступінь – магістр

на тему **«ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ
ПРОГРАМИ "БЕЗПЕЧНИЙ ПРОСТІР" НА РІВНІ ЗАКЛАДУ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ»**

Виконав: студент 2 року навчання,

спеціальності 053 Психологія

Краснобріжий Володимир Юрійович

Науковий керівник: Богданов С.О.

кандидат психологічних наук, старший викладач

Рецензент:

Магістерська робота захищена

з оцінкою «_____»

Секретар АК _____

«_____» _____ 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ «БЕЗПЕЧНИЙ ПРОСТІР» НА РІВНІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	11
1.1. Вплив війни на психологічний стан дитини.....	11
1.2. Вплив війни на освітній процес.....	20
1.3. Використання теорії процесу нормалізації для проектування, впровадження та оцінки якості впровадження освітньо - психологічних ініціатив	24
1.4. NoMAD, як наступний крок еволюції теорії процесу нормалізації.....	30
1.5. Ученьцентрований підхід.....	33
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ "БЕЗПЕЧНИЙ ПРОСТІР" НА РІВНІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	37
2.1. Обмеження даного дослідження.....	37
2.2. Методологія дослідження.....	37
2.3. Етапи проведення дослідження.....	41
2.4. Адаптація опитувальника NOMAD для використання в емпіричному дослідженні особливостей впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти.....	42
2.5. Результати Онлайн-інтерв'ювання шкільних психологів.....	48
2.6. Онлайн анкетування шкільних психологів.....	59
2.7. Онлайн анкетування вчителів.....	76
Висновки до другого розділу.....	78
РОЗДІЛ III РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ "БЕЗПЕЧНИЙ ПРОСТІР" НА РІВНІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	79

Висновки до третього розділу.....	85
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91
ДОДАТКИ.....	97

АНОТАЦІЯ

Краснобріжий В.Ю. Особливості впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни

Магістерська робота. Спеціальність 053 Психологія. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ, 2024.

Магістерська робота присвячена дослідженню особливостей впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.

У першому розділі проаналізовано основні чинники та наслідки впливу війни на психічний стан дитини, наслідки та механізми подолання наслідків впливу війни на освітній процес, особливості використання теорії процесу нормалізації під час впроваджень іновацій в освітній сфері в тому числі.

У другому розділі здійснено емпіричне дослідження особливостей впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.

У третьому розділі розроблено перелік рекомендацій на основі теорії процесу нормалізації щодо підвищення ефективності впровадження програми «Безпечний Простір» на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.

Ключові слова: інновації, впровадження інновацій, теорія процесу нормалізації, шкільний психолог, безпечний простір, когерентність, когнітивне залучення, колективні дії, рефлексивний моніторинг.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Війна, яку розпочала Росія в 2022 році стала викликом і для цілого світу і для України в першу чергу. В умовах війни головним завданням стає забезпечення виживання, а питання безпеки набуває вирішального значення для психічного благополуччя особистості через загрозу її фізичному та емоційному стану. Унаслідок таких обставин висувуються підвищені вимоги до адаптаційних здібностей, вміння протистояти стресу та обирати ефективні стратегії поведінки. Глибина переживань та масштаб впливу військових дій на особистість залежать від суб'єктивного сприйняття травматичних подій та наявності в ній індивідуальних механізмів захисту. Вплив травматичних факторів на психіку дітей і підлітків пояснюється їхньою високою чутливістю та несформованістю механізмів психологічного захисту, спрямованих на зменшення наслідків негативних подій та збереження психічної стабільності. Дослідження психологічного стану дітей, які перебували в зоні військового конфлікту з 2014 року на території Луганської та Донецької областей, а також дітей-переселенців, є ключовим для розуміння впливу військових дій на молодше покоління [4, с. 28]. Виявлено, що для дітей, які перебували в зоні бойових дій, характерні такі прояви, як астения, емоційна лабільність, напруга, підвищена психічна втомлюваність, головний біль, запаморочення. Травматичні події впливають на зміни у поведінці дітей, проявляючись у виявах агресії, ворожості, конфліктності, ризикованій поведінці та негативному настрої. Молодші діти можуть втратити раніше засвоєні навички, проявляти поведінку, характерну для молодшого віку (наприклад, смоктання пальця, проблеми з контролем сечі). Вони можуть також стати більш залежними від батьків та втратити інтерес до ігор, або постійно відтворювати одну й ту ж гру, пов'язану з травматичними подіями. У дітей шкільного віку можуть виникати страхи втратити близьких людей, вони можуть відчувати вину за негативні події, почувати себе самотніми або, навпаки, надто занепокоєними захистом та порятунком близьких людей.

Війна значно вплинула на емоційну сферу дітей, особливо тих, хто був змушений залишити місця військових дій, таких як Буча, Бахмут, Маріуполь,

Сєверодонецьк, Слов'янськ, Херсон. Це відображається у їхній поведінці та емоційному стані, коли вони відчують важкість вираження своїх почуттів як щодо війни, так і в повсякденному житті. Ця неспроможність висловити та відчувати емоції часто призводить до утруднення встановлення контактів з іншими людьми. Брак можливості поділитися своїми переживаннями може призвести до відчуття самотності та відчуженості у дитини, що свідчить про травматичний характер відбух подій.

Російська агресія проти України, яка почалася 24 лютого 2022 року, мала серйозні наслідки для середньої освіти в Україні. Школи зазнали значних людських втрат - вчительки, учні та їхні батьки загинули під час бойових дій або під російською окупацією. Сотні шкіл були повністю зруйновані або пошкоджені. Мільйони дітей та тисячі вчителів були змушені залишити свої домівки і переселитися всередині країни або навіть за кордон. Щодня учасники навчального процесу стикаються з викликами війни: перерви у навчанні, перехід на дистанційну або комбіновану форму навчання, повітряні тривоги та перебої з електропостачанням. Повна війна призвела до збільшення нерівностей в доступі до освіти, погіршила якість навчального процесу і успішність учнів, а також суттєво позначилася на психологічному стані учениць і вчителів.

Корекційно – розвиткова програма «Безпечний Простір» була створена для практичних психологів і соціальних педагогів, які працюють з дітьми дошкільного молодшого шкільного та підліткового віку і прагнуть створити для них безпечне середовище та сформувати життєстійкість. Метою програми «Безпечний Простір» є підвищення стійкості до переживання наслідків стресу дітей дошкільного, молодшого шкільного віку та підлітків після психотравмувальних подій [18].

Цілі програми включають:

- Розвиток у дітей навичок самостійного психоемоційного відновлення після пережитих травматичних подій.

- Підтримка адаптивної поведінки дітей в нових соціальних умовах після травматичних подій.

- Формування здорових взаємин дитини з найближчим соціальним оточенням.

- Розвиток та вдосконалення комунікативних навичок і навичок емоційно-вольової саморегуляції поведінки.

- Створення в дитячому колективі атмосфери прийняття, доброзичливості, відкритості, взаєморозуміння та підтримки.

- Формування у батьків адекватних установок щодо соціально-психологічних проблем дитини через активне залучення їх до процесу психокорекції.

Програма «Безпечний Простір» була розроблена і має практичне впровадження згідно всіх нормативно - правових документів МОН України. Робота над підвищенням рівня ефективності впровадження даної програми має великий вплив на регуляцію психоемоційного стану дітей та оточуючих дорослих.

Використання Теорії процесу нормалізації дозволяє оцінити ефективність впровадження будь якої інновації, в тому числі і впровадження програми «Безпечний Простір». На даний момент теорія процесу нормалізації має широке застосування в сфері охорони здоров'я як в Європі, так і інших регіонах. Розвитком даного підходу займаються науковці різних країн, в тому числі: Іне Гюйбрехтс, Даг'є Бойкенс [23], Трейсі Л. Фінч 1, Тім Раплі, Мелісса Герінг, Френсіс С. Мейр, Елізабет Мюррей, Шон Твік, Елейн МакКолл, Ян Ніколас Стін, Карл Р. Мей [12].

Тому зараз особливо актуально стоїть питання дослідження особливостей впровадження комплексної програми «Безпечний Простір» на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.

Об'єкт дослідження: робота шкільних психологів в закладах середньої освіти під час війни.

Предмет дослідження: особливості впровадження комплексної програми «Безпечний Простір» на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості впровадження комплексної програми «Безпечний Простір», виявити

існуючі бар'єри нормалізації нових знань та навичків в роботі шкільних психологів на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни, а також розробити перелік рекомендацій щодо підвищення рівня ефективності впровадження програми «Безпечний Простір» на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.

Гіпотеза дослідження: війна впливає на всі процеси життєдіяльності як людини так і держави. Виявлення бар'єрів впровадження програми «Безпечний Простір», пов'язаних з війною дозволить внести зміни в методологію та процес впровадження програми «Безпечний Простір» та підвищити ефективність роботи шкільних психологів, якість взаємодії шкільних психологів з педагогами, адміністрацією школи, учнями та їх батьками.

Завдання дослідження:

1. Виконати теоретичний аналіз літератури за наступними напрямками:
 - a. Вплив війни на психоемоційний стан дитини,
 - b. Вплив війни на освітній процес,
 - c. Особливості застосування та адаптації теорії процесу нормалізації для проведення оцінки якості впровадження інновацій та проектування наступних впроваджень з мінімізацією ризиків виникнення неефективних впроваджень.
2. Провести емпіричне дослідження з аналізу особливостей впровадження програми «Безпечний Простір» на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.
3. Виявити існуючі бар'єри впровадження програми «Безпечний Простір» на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.
4. Розробити перелік рекомендацій на основі теорії процесу нормалізації щодо підвищення ефективності впровадження програми «Безпечний Простір» на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.

Методи дослідження:

1. *теоретичні*: аналіз існуючої наукової літератури вітчизняних та зарубіжних науковців з проблеми використання теорії процесу нормалізації для планування впроваджень інноваційних ініціатив та оцінки ефективності впроваджень інноваційних ініціатив в освітній сфері та сфері охорони здоров'я;
2. *організаційні*: узагальнення та систематизація наукових досліджень про використання теорії процесу нормалізації для оцінки реальних проєктів;
3. *емпіричні*: адаптація та використання опробованого опитувальника NoMAD;
4. *методи математичної обробки даних*: кількісний та якісний аналіз, групування та транспонування даних за допомогою програмного забезпечення Excel;
5. *інтерпретаційні*: структурний.

Наукова новизна й теоретична значущість дослідження: визначається в першу чергу проведенням адаптації опитувальника NoMAD («Normalization Measure Development Questionnaire») та подальшим використанням даного опитувальника при оцінці ефективності впровадження комплексної програми «Безпечний Простір» через оцінку наскільки нові навички та знання, отримані в рамках навчання за програмою «Безпечний Простір» стали новою нормою, нормальністю, новою «робочою рутиною» шкільних психологів.

По-друге, у можливості використання основних результатів даного дослідження для продовження вивчення та подальшого теоретичного дослідження особливостей застосування теорії процесу нормалізації в сфері трансляції знань (Knowledge Translation) для зменшення розривів між наукою та державним сектором, прискорення впровадженню інновацій на державному рівні.

Практична значущість результатів: у зв'язку з війною в Україні на державному рівні ініціюється багато програм, як наприклад, програма психологічної підтримки «Ти як?»[19], інші програми по забезпеченню регулярної професійної психологічної підтримки учасників бойових дій, ветеранів так і діючих військовослужбовців, програм підтримки психологічного

здоров'я працівників критичної інфраструктури, де застосування адаптованого опитувальника NoMAD та підходів з використанням теорії процесу нормалізації може призвести до покращення ефективності впровадження, ефективності використання бюджетних коштів.

Експериментальна вибірка: в дослідженні брали участь шкільні психологи, які пройшли навчання за комплексною програмою «Безпечний Простір», всього – 56 осіб.

База дослідження: учасники проекту «Безпечний Простір», хто пройшов навчання за програмою проекту в 2022-2023 році. Взаємодія з учасниками проекту відбувалась за посередництвом адміністрації проекту «Безпечний Простір».

Структура магістерської роботи: магістерська робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ «БЕЗПЕЧНИЙ ПРОСТІР» НА РІВНІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

1.1. Вплив війни на психологічний стан дитини

В умовах конфлікту головним завданням стає забезпечення виживання, а питання безпеки набуває вирішального значення для психічного благополуччя особистості через загрозу її фізичному та емоційному стану. Унаслідок таких обставин висувуються підвищені вимоги до адаптаційних здібностей, вміння протистояти стресу та обирати ефективні стратегії поведінки. Глибина переживань та масштаб впливу військових дій на особистість залежать від суб'єктивного сприйняття травматичних подій та наявності в ній індивідуальних механізмів захисту. Теоретичний аналіз різних підходів дозволяє розкрити суть концепції психологічної безпеки, що визначається наявністю адаптаційних процесів, відчуттям втрати контролю над ситуацією, утрудненим прийняттям рішень і дій, наявністю або відсутністю близьких людей та суб'єктивним відчуттям психічного стану. Вплив травматичних факторів на психіку дітей і підлітків пояснюється їхньою високою чутливістю та несформованістю механізмів психологічного захисту, спрямованих на зменшення наслідків негативних подій та збереження психічної стабільності.

Українці в наш час переживають тяжкі періоди війни, де головним завданням стає виживання, а забезпечення безпеки є ключовим аспектом для підтримки психічного здоров'я. Індивідуальна особистість стикається з загрозою своєї "вітальної" та "екзистенціальної" цілісності» [10, с. 501], що ставить під сумнів як фізичне, так і ціннісне існування людини. Існують різні підходи до визначення стану психологічної безпеки в умовах стресу, серед яких можна виділити наступні: 1) стресова ситуація визначається адаптаційними процесами, здатністю переносити напругу, впоратися з інформаційним перенавантаженням

та одночасно вирішувати декілька завдань; 2) стрес, спричинений обмеженнями, нормами, правилами та втратою можливості вільно приймати рішення та діяти; 3) стрес викликається постійною присутністю інших людей у житті або, навпаки, відсутністю близьких осіб; 4) прояви стресу залежать від суб'єктивного пояснення причин стресу та відчуття власного психічного стану; 5) стрес може виникнути внаслідок втрати контролю над ситуацією. Найбільший вплив на психіку дитини в умовах війни мають важкі форми фізичного насильства, наслідком чого стають експлозії, військові дії та почуття загострення, що сприяє розвитку пригніченого стану у дітей[11].

Руйнівний вплив стресу залежить від того, наскільки суб'єктивно важливою є травматична подія для особистості та наявності індивідуальних захисних механізмів у кожній конкретній особі. У небезпечних умовах основними способами зменшення впливу травматичних подій вважаються механізми психологічного захисту та стратегії копіngu в поведінці, які виражають механізм опанування [7, с. 463]. Ці форми взаємодіють між собою та доповнюють одна одну, утворюючи унікальний комплекс адаптаційних процесів та ресурсів. Таким чином, неусвідомлені заходи психологічного захисту спрямовані на збільшення психічного комфорту, але через копіng-стратегії особистість намагається подолати небезпеку. Взаємодія цих засобів у стресових умовах формує основу для подолання складнощів.

Складність долаючої поведінки впливає з порушень у просторі для мислення та здатності до розрізнення. Ці зміни в мисленні впливають на здатність обробляти інформацію, опрацьовувати досвід, а також витримувати та впоратися з подіями реального життя. До важливих складових долаючої поведінки належать різні ресурси, зокрема [8, с. 85]: 1) психологічні ресурси, які є основою для подолання складних ситуацій та дозволяють регулювати власний психічний стан (це можуть бути здібності, навички, установки, фізичний стан здоров'я, особистісні риси та властивості тощо); 2) соціальні ресурси, які передбачають отримання допомоги від суспільства (соціальна, професійна, матеріальна підтримка) та полегшують вплив травматичних подій на особистість. Під час воєнних конфліктів особливо важливими стають ресурси,

оскільки порушується соціальна структура із її управлінською функцією. Це має негативний вплив на психічний стан дорослих та призводить до втрати почуття безпеки у дітей. Оскільки емоційні реакції дітей на воєнні події ґрунтуються на сприйнятті стану важливих дорослих, їхня поведінка стає орієнтиром для емоційних виявів – напруження або спокою [9, с. 277]. Через це допомога дорослим у регулюванні психічного стану дітей може мати велике значення і може здійснюватися на шести рівнях: у поведінці, емоціях, відчуттях, уявленнях, когнітивних процесах та міжособистісних відносинах [1, с. 23].

Протягом останнього десятиліття в наукових дослідженнях [14] зростає інтерес до вивчення впливу травматичних факторів на психіку дітей та підлітків, де цей вплив пояснюється їхніми віковими особливостями, зокрема високою чутливістю та недостатньою розвинутістю механізмів психологічного захисту, спрямованих на зменшення наслідків подій та збереження психічної цілісності. Це призводить до ситуації, коли дитина стає незахищеною від негативного впливу військових подій.

У науковій літературі стресові події у дитячому та підлітковому віці, такі як жорстоке поводження, насильство, втрата батьків, занедбаність, визначаються терміном «несприятливий дитячий досвід» (НДД) [15–19]. Існують наукові докази про зв'язок між наявністю несприятливого дитячого досвіду та ризиком розвитку проблем зі здоров'ям, психічними та соціальними проблемами протягом життя [13, с. 148]. Війна представляє собою сукупність несприятливих дитячих досвідів. Діти, які переживають ситуацію війни, накопичують цілий ряд негативних досвідів, відчуваючи на собі: 1) загрозу, що діє на відстані, та її сприйняття; 2) переживання цієї загрози; 3) фізіологічні та соматичні прояви цих переживань. Таким чином, війна є потенційно травматичною подією, що може призводити до послідовних травм [14], наслідками яких для психіки дитини є фобії, депресія, соматоформні розлади, а також ризик розвитку залежностей як співвідносних розладів.

Одним з ключових досліджень у галузі наслідків негативних ранніх дитячих вражень є довготривале лонгітюдне дослідження, яке було проведено Центром контролю та профілактики захворювань у США [15]. Учені

використовували шкалу оцінювання негативного досвіду від 1 до 10 на основі більш ніж 40 критеріїв. Результати дослідження показали чітку залежність: чим більше негативного досвіду накопичується у дитини, тим більше зростає ризик негативних наслідків для здоров'я у дорослому віці [11]. Ці негативні дитячі враження призводять до змін у соціальному, емоційному та когнітивному функціонуванні людини, що може викликати ризиковану поведінку, хвороби, інвалідність, порушення соціальних зв'язків і навіть передчасну смерть. Однак ризикові фактори - це лише один із багатьох чинників, які впливають на людину в певний момент часу. Важкі та тривалі стресори можуть бути здатнім переноситися дітьми, якщо вони мають "буфери" у вигляді захисних функціональних відносин, які накопичують позитивний дитячий досвід. Чим більше позитивного досвіду у дитини, тим більше ймовірність, що вона зможе справитися з наслідками негативного досвіду. Таким чином, завжди існують захисні чинники [16], які можуть захистити і допомогти дитині подолати труднощі без великих наслідків у майбутньому. Найбільш важливим у контексті захисних відносин є спосіб спілкування з батьками та іншими важливими дорослими під час важких періодів [3]. Отриманий досвід захисних відносин можна використовувати як опору при наданні психологічної допомоги та психологічного супроводу дитині.

Дослідження психологічного стану дітей, які перебували в зоні військового конфлікту з 2014 року на території Луганської та Донецької областей, а також дітей-переселенців, є ключовим для розуміння впливу військових дій на молодше покоління [4, с. 28]. Виявлено, що для дітей, які перебували в зоні бойових дій, характерні такі прояви, як астения, емоційна лабільність, напруга, підвищена психічна втомлюваність, головний біль, запаморочення. Були виявлені соматичні скарги (97,6%), підвищені рівні тривоги та депресії. Серед суб'єктивних скарг найпоширенішими були порушення сну (96,8%). Друге місце посідали скарги на дратівливість (68,5%), порушення когнітивних процесів (51,0%), тривога (50,4%), стомлюваність (42,4%), зниження мотивації до навчання (40,8%), агресія (36,8%), зниження енергії. Також спостерігалось відновлення або загострення хронічної патології у вигляді симптомів енурезу,

нав'язливих дій, тиків, заїкання. Почти у всіх дітей спостерігався знижений настрій, що пояснювався можливістю загрози життю, зміною звичного місця проживання та стереотипу життя, кола спілкування та оточення, відсутністю необхідних умов для гри. Велику роль у травматичному впливі зіграли соціальна та психоемоційна депривація, втрата зв'язку з навчальним колективом, розлучення з батьками, порушення емоційного контакту з батьками, хронічні психотравми. Виявлено також наявність психологічного захисту, що проявлявся у обережності, скритності, уникненні. Загалом, в Україні 75% дітей відчули наслідки військових дій, що виявилися у порушенні сну, пам'яті, психоемоційній регуляції, що призвело до соціальної та психічної дезадаптації або, у важких випадках, до психічних розладів. У посібнику з діагностики та статистики психічних розладів "DSM-V" визначено основні діагностичні критерії: 1) безпосереднє зіткнення (експозиція) зі смертю або загрозою життю; 2) інтрузивні симптоми; 3) стійке уникання травматичних спогадів та нагадувань про подію; 4) негативні зміни у думках та настрої; 5) помітні зміни в реактивності; 6) тривалість порушень понад один місяць; 7) сильний дистрес та порушення важливих сфер життєдіяльності; 8) відсутність зв'язку симптомів із впливом психоактивних речовин чи іншими медичними причинами.

Вплив травматичних подій на дітей залежить від різноманітних чинників, таких як особливості конкретної ситуації, вік дитини та її психологічні особливості. Недоформованість психіки дітей, недостатня здатність контролювати свої емоції, перевага підкоркових структур, зокрема компонентів лімбічної системи, над функціональним станом центральної нервової системи, що відповідає за стратегії виживання, - все це має свої наслідки у контексті психологічного травматичного впливу. Наприклад, на травматичні події діти дошкільного віку зазвичай реагують проявами регресивної поведінки, такими як енурез, смоктання пальця, страх втрати батьків, втрата набутих навичок, страх перед незнайомими людьми тощо. Проте, дослідники зауважують, що у дітей частіше, ніж у дорослих, розвивається посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [3], що проявляється в інтрузіях, униканнях, відчутті безпорадності, гострій реактивності (гіперзбудливості) [12], та інших симптомах. Зокрема,

підлітки часто демонструють порушення у поведінці, прояви агресії, проблеми в навчанні, психосоматичні симптоми.

Діти, у відміну від дорослих, частіше реагують на травматичні події дисоціативними розладами, такими як фрагментація досвіду, надмірна реакція на зовнішні подразники, або соматоформні розлади, коли травматичний досвід переформатується в фізичні симптоми. Вони можуть також демонструвати панічні атаки, фобії, або реактивні розлади, які проявляються у негативній поведінці, наприклад, у формі агресії. Деякі з них можуть відчувати депресію [19], почуття провини, що виявляється у пасивності або замкнутості. На додаток, дослідження використанням опитувальника «Дитяча шкала впливу подій» показали високі показники уникаючої поведінки у дітей, що пережили багато насильства. Це нейронні адаптації, які допомагають їм вижити, але можуть ускладнити їхнє подальше життя, оскільки уникаюча стратегія може гальмувати розвиток різних аспектів їхньої психіки та впливати на їхню поведінку. Важко пристосуватися до нових умов життя та навчання через уникаючу стратегію, що підвищує ризик вторинної травматизації та порушень психічного стану[2, с. 114]. Тим не менш, батьки можуть допомогти дитині впоратися з цим, коли вони вислуховують, розуміють і діляться її труднощами та емоціями, пов'язаними з травмою.

Травматичні події впливають на зміни у поведінці дітей, проявляючись у виявах агресії, ворожості, конфліктності, ризикованій поведінці та негативному настрої. Молодші діти можуть втрачати раніше засвоєні навички, проявляти поведінку, характерну для молодшого віку (наприклад, смоктання пальця, проблеми з контролем сечі). Вони можуть також стати більш залежними від батьків та втратити інтерес до ігор, або постійно відтворювати одну й ту ж гру, пов'язану з травматичними подіями. У дітей шкільного віку можуть виникати страхи втратити близьких людей, вони можуть відчувати вину за негативні події, почувати себе самотніми або, навпаки, надто занепокоєними захистом та порятунком близьких людей.

Війна значно вплинула на емоційну сферу дітей, особливо тих, хто був змушений залишити місця військових дій, таких як Буча, Бахмут, Маріуполь,

Сєверодонецьк, Слов'янськ, Херсон. Це відображається у їхній поведінці та емоційному стані, коли вони відчувають важкість вираження своїх почуттів як щодо війни, так і в повсякденному житті. Ця неспроможність висловити та відчувати емоції часто призводить до утруднення встановлення контактів з іншими людьми. Брак можливості поділитися своїми переживаннями може призвести до відчуття самотності та відчуженості у дитини, що свідчить про травматичний характер відбух подій.

Дослідження виконане С. Лесінскієне та О. Костюк, спрямоване на розкриття зв'язку між спілкуванням батьків з дітьми про війну та сприйняттям дітьми військових подій, а також особливостями мислення дітей, що відображаються в їх малюнках, є важливим. Дослідники показали, що батьки мало говорять про війну з дітьми у мирний час. Проте необхідність обговорювати наслідки військових дій відображається в їх поведінці, іграх та малюнках, оскільки ці засоби можуть стати символічним способом висловлення власних думок про війну для дітей. Малюнки та ігри можуть допомогти дорослим зрозуміти емоційний стан дитини та її сприйняття військових подій. Малюнок, як ефективний та доступний інструмент, сприяє дослідженню світогляду дитини, надаючи можливість символічного вираження складних внутрішніх переживань, які важко описати словами[6].

Здатність дорослої людини розуміти складність та багатовимірність дитячого світу дозволяє їй краще зрозуміти дитину. Робота з малюнками дітей дозволяє виявити несвідомі конфлікти та неявні образи тіла дитини (за словами Франсуази Дольто). Багато психологів пов'язують малюнок з головним каналом сприйняття світу - зором. Проте Франсуаза Дольто підкреслювала, що малюнок "звертається до вуха", а не до очей. Під час аналізу малюнка дитини, дорослий активно користується слухом, спробуючи зрозуміти, що саме дитина хоче сказати щодо свого малюнка. Для Франсуази Дольто малюнок - це матеріал, що потребує внимного "прослуховування", а інтерпретувати його може лише сама дитина. Вона вважала, що малюнок - це форма виявлення внутрішніх переживань та стосунків зі значущими людьми. Таким чином, малюнок дозволяє дитині виражати свої стосунки з навколишнім світом у часі та просторі.

Малюнки дітей-переселенців головним чином відображають війну, зображуючи зброю, військові події, солдатів та будинки. Однак ці малюнки також містять спогади про минуле життя, рідний дім, улюблених домашніх тварин, хобі та родичів, які вийшли на фронт або загинули. В розповідях дітей часто виявляється бажання захистити родину, бути поруч зі своїми близькими та надія на повернення додому після війни. Сприйняття дітьми війни та їхнє розуміння травматичних подій значно впливають на висловлення та погляди їхніх батьків, а також на інформацію, яку вони отримують від ЗМІ. Усе це формує певний образ війни у свідомості дитини. Тому важливо, щоб процес створення малюнків про війну супроводжувався обговоренням зображених символів у безпечному та довірливому середовищі, де можна відкрито спілкуватися з дорослими.

Залучення малюнків у психотерапії методом символдрами є важливим, оскільки цей метод можна вважати метафоричним, де головну роль відіграє сам клієнт. У цьому методі клієнт розповідає, надає інтерпретації символів малюнку та виражає свої думки щодо сюжету. Робота з малюнком передбачає проходження крізь досвід, який дитина може виразити, відчувати свої емоції, встановити власне ставлення до подій та створити простір для відновлення. Цей процес включає кілька етапів:

1. Підготовчий етап, спрямований на стабілізацію. Основна мета цього етапу - створити умови для відновлення довіри та безпечного простору, встановити контакт із дитиною та створити або відновити захисні відносини.

2. Символічний етап, який передбачає опрацювання травматичного досвіду. Основна мета - скласти історію дитини та спонукати її до розповіді через малюнок, щоб вона могла поділитися своїми думками та емоціями.

3. Емоційне закриття, що передбачає завершення події у минулому. Основна мета - зниження емоційної напруги, символізація та інтеграція досвіду у власну картину життя.

4. Ресурсний етап, спрямований на особистісне відновлення. Основна мета - надати можливість дитині зрозуміти сенс травматичних подій та їх вплив на її життя через діалог з терапевтом.

Можна прийти до висновку, що стан дитини в умовах війни може впливати як на мобілізацію внутрішніх ресурсів, так і на погіршення психічного стану через емоційне напруження та виснаження. Тому надзвичайно важливо допомогти дитині впоратися зі своїми почуттями, надавши їй зрозуміння ситуації. Ці завдання покладаються на значущих дорослих, включаючи психологів.

Отже, діти, які пережили вимушену міграцію та відчули вплив війни, потребують психологічної підтримки, головна мета якої - створення простору та умов для здорових взаємин з оточуючими. Це може бути досягнуто за допомогою залучення позитивного досвіду дитинства, такого як відкрите спілкування з родиною про свої почуття та отримання підтримки у важкі часи, задоволення від належності до спільноти, а також відчуття підтримки та безпеки з боку дорослих у різних соціальних середовищах та вдома.

Можна зробити висновок, що травматичний стрес має довгострокові наслідки і впливає як на структури мозку, так і на фізичне та психічне здоров'я людини. Однак негативні наслідки можна пом'якшити, стимулюючи захисні відносини. Тому більшість заходів з мінімізації наслідків негативних умов для дітей має бути спрямована на оточуючих цих дітей людей. Взаємодія значущих дорослих із дітьми, які пережили травматичні події війни, передбачає: підтримку та захист дітей, допомогу дітям розуміти події та власні переживання, а також будівництво нових захисних зв'язків. Під час роботи з дітьми, які стали жертвами негативних впливів, важливо змінити свій підхід і запитати себе: "Що відбулося з цією дитиною?", оскільки вплив на дитину безпосередньо впливає на її подальший розвиток.

За допомогою формування захисних стосунків виникає коло психологічного супроводу, яке ставить перед собою такі завдання:

1. Відновлення відчуття безпеки, що включає відновлення безпечного простору та установлення соціальних контактів; стабілізацію психічного стану дитини через застосування вправ для розслаблення фізичної та емоційної напруги; розслаблення жорстких захисних механізмів шляхом розкриття можливостей для розвитку.

2. Відновлення, зміцнення та активізація психологічних ресурсів дитини.

3. Символізація та інтеграція військового досвіду у нове життя через символічне вираження, об'єднання негативного життєвого досвіду та формування нового ставлення до травматичних подій.

4. Активізація природних механізмів самовідновлення та адаптації до нового оточення, сприяння розвитку творчості.

Все це передбачає співпрацю з родиною дитини, включення психологів-практиків, психотерапевтів та консультантів. Психологічний супровід базується на застосуванні різноманітних методів та методик, таких як техніки релаксації, зняття м'язової напруги, проведення соціально-психологічних тренінгів, групових та індивідуальних занять. Сесії арттерапії сприяють розумінню травматичного досвіду через малюнки, створення метафор, розповіді казок та історій, що сприяє зв'язуванню потреб, зменшенню деструктивного потенціалу, допомагає усвідомлювати та керувати власними емоціями та почуттями.

1.2. Вплив війни на освітній процес

Російська агресія проти України, яка почалася 24 лютого 2022 року, мала серйозні наслідки для середньої освіти в Україні. Школи зазнали значних людських втрат - вчительки, учні та їхні батьки загинули під час бойових дій або під російською окупацією. Сотні шкіл були повністю зруйновані або пошкоджені. Мільйони дітей та тисячі вчителів були змушені залишити свої домівки і переселитися всередині країни або навіть за кордон. Щодня учасники навчального процесу стикаються з викликами війни: перерви у навчанні, перехід на дистанційну або комбіновану форму навчання, повітряні тривоги та перебої з електропостачанням. Повна війна призвела до збільшення нерівностей в доступі до освіти, погіршила якість навчального процесу і успішність учнів, а також суттєво позначилася на психологічному стані учениць і вчителів.

Середня освіта є важливим соціальним благом і правом, забезпеченим Конституцією України. Відновлення доступу до неї є пріоритетом для держави. Вчителі, адміністрація шкіл, представники центральних і місцевих органів влади, а також українські та міжнародні організації вже розпочали роботу з

відновлення освітньої інфраструктури, середовища та можливостей для навчання взагалі.

В результаті військової агресії Росії проти України до січня 2023 року пошкоджено 1259 шкіл, що становить 11% від загальної кількості шкіл у країні. 223 школи були повністю зруйновані. Половина пошкоджених та зруйнованих шкіл знаходиться у Донецькій, Харківській та Луганській областях. Наприклад, у Харкові постраждала половина шкіл міста. Школи, які розташовані на передових та прикордонних територіях, постійно перебувають у зоні підвищеної загрози руйнувань внаслідок обстрілів. Крім того, школи у віддалених від лінії фронту та кордону районах також постраждали від ракетних атак.

Причинами руйнувань та втрат у освітній інфраструктурі були воєнні дії, під час яких школи ставали прямою мішенню або отримували пошкодження від супутніх атак, а також мародерство. Руйнування спричинялись прямим попаданням снарядів або бомб, осколками та уламками снарядів, а також пожежами. Крім будівель шкіл, було також знищено, пошкоджено або викрадено шкільне майно та автобуси. Тому навіть у випадках, коли приміщення та територія школи не пошкоджені або пошкоджені незначно, втрата майна ускладнює повернення до очного навчання, навіть якщо безпекова ситуація це дозволяє.

Протягом 2022 року освітній процес у всіх українських школах зупинявся через повномасштабне вторгнення РФ принаймні на два тижні, а в деяких школах - на більш тривалий період, а інколи навіть до кінця 2021/2022 навчального року. Учні, які відновили навчання у 2022 році, здебільшого навчались онлайн до кінця навчального року. Для дітей, які проживають на окупованих територіях, доступ до українських шкіл залишається обмеженим або недоступним через проблеми зі зв'язком і загрози з боку окупаційних адміністрацій.

Станом на грудень 2022 року за кордоном перебувало 13% учнів та 3% вчителів. Найбільше виїхало зі східних і південних областей, які частково залишаються під окупацією, де ведуться активні бойові дії або які розташовані близько до кордону з Росією.

Через повномасштабну війну більшість шкіл в Україні не можуть навчати дітей у звичному очному форматі. Станом на грудень 2022 року 36% шкіл чергували дистанційне й очне навчання, а ще 36% навчали виключно дистанційно, зокрема більшість шкіл у східних і південних областях країни.

Досвід дистанційного навчання, набутого під час пандемії COVID-19, допоміг швидше адаптуватися до такого формату під час воєнного стану. Проте дистанційне навчання все ще має ризики, серед яких погіршення якості освіти, зниження успішності та поглиблення існуючих освітніх нерівностей. Крім того, воно збільшує навантаження на учнів та вчителів і негативно впливає на їх психоемоційний стан.

В умовах дистанційного навчання учні обов'язково повинні мати гаджет та робоче місце вдома. Згідно з опитуванням батьків, 90% дітей мають хоча б один гаджет для навчання, причому основним пристроєм для більшості є телефон, що може негативно впливати на якість навчання. Частка дітей із власним гаджетом серед внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та сімей з нижчим рівнем добробуту менша.

Учні, які навчаються дистанційно, витрачають більше часу на навчання вдома, додатково до відвідування онлайн-уроків. Умови воєнного часу також збільшують навантаження на вчителів: їм потрібно більше часу для організації навчання під час тривоги і відключень електроенергії, а також вони виконують обов'язки колег, які виїхали, та підтримують учнів за кордоном. Для батьків дистанційне навчання теж стало викликом, оскільки вони змушені приділяти більше часу навчанню дітей. Найбільше залучені до навчання батьки молодших і середніх школярів (63% допомагають дітям щодня), тоді як батьки старшокласників менше (14%).

Батьки та вчителі погоджуються, що повномасштабна війна призвела до освітніх прогалин. Учні пропускають онлайн- та офлайн-заняття через повітряні тривоги, загрози артилерійських обстрілів, а також через відключення електроенергії, інтернету та мобільного зв'язку внаслідок обстрілів. Попри складні умови та безпекові виклики, вчителі намагаються дотримуватися навчальних програм. Вони об'єднують теми, скорочують кількість завдань для

самостійного опрацювання та використовують асинхронне навчання, наприклад, викладають відеозаписи уроків і навчальні матеріали на електронні платформи. Однак, в умовах дистанційної освіти вчителі не мають можливості приділяти достатньо уваги всім учням. Крім того, їм бракує живого спілкування з учнями для забезпечення якісного навчання й оцінювання.

Батьки вважають, що необхідні певні заходи для компенсації прогалин у знаннях і навичках їхніх дітей, зумовлених пандемією та війною. Це можуть бути додаткові групові або індивідуальні заняття з учителями або репетиторами, самостійне опрацювання матеріалу або з допомогою родини. Проте і батьки, і вчителі здебільшого не підтримують ідею проведення додаткового «реабілітаційного навчального року».

Повномасштабна війна негативно позначилася на психоемоційному стані учнів і вчителів. Більшість батьків (61%) зазначають, що їхні діти відчувають симптоми стресу, такі як погіршення сну, тривожність, труднощі з концентрацією, проблеми у спілкуванні з однолітками та вчителями. Діти мають високий рівень тривожності та відчувають самотність через відсутність спілкування з однолітками та вчителями під час вимушених канікул і дистанційного навчання. Вчителі також зазнали значного стресу та погіршення психоемоційного стану, особливо в громадах, де тривали активні бойові дії або в тих, які були окуповані.

Уряд України та місцеві органи влади намагаються якомога швидше відновити доступ до середньої освіти. У районах, де постраждала шкільна інфраструктура, першочерговими заходами є забезпечення доступу до дистанційної освіти: інтернету, комп'ютерів і джерел живлення. Очне навчання у школах можливе лише за наявності укриття. За даними МОН, станом на січень 2023 року, укриття облаштовані в 71% шкіл по всій Україні, що покриває 62% всіх учнів. Забезпеченість укриттями краща у західних та центральних областях і гірша в областях, розташованих ближче до кордону з Росією або до зони бойових дій.

У середньостроковій перспективі післявоєнне відновлення України, згідно з планами органів влади, буде здійснюватися з широким залученням

коштів міжнародних партнерів та з орієнтацією на інтеграцію України до ЄС. Водночас міжнародні та благодійні організації вже відіграють важливу роль у відновленні шкіл та забезпеченні доступу до освіти, виконуючи частину ремонтних робіт, надаючи комп'ютери, джерела живлення та інші необхідні ресурси. Крім того, вони створюють можливості для навчання в умовах пошкодженої інфраструктури. Наприклад, у деяких школах Чернігівської та Київської областей за підтримки savED і Save the Children були облаштовані цифрові освітні центри, які дозволяють учням періодично відвідувати заклад для індивідуальних консультацій і спілкування з учителями, навіть якщо школа тимчасово закрита через пошкодження або ремонтні роботи.

1.3. Використання теорії процесу нормалізації для проектування, впровадження та оцінки якості впровадження освітньо-психологічних ініціатив

Теорія процесу нормалізації (NPT) була розроблена для вивчення та пояснення того, як нові технології, інновації та практики інтегруються у повсякденну роботу і стають «нормальними». Ця теорія аналізує механізми, що впливають на успішність або невдачу впровадження, фокусуючись на чотирьох ключових компонентах:

1. Когерентність (Coherence) - це розуміння та усвідомлення користувачами значення та користі нововведення. У рамках NPT когерентність включає чотири складові, які допомагають краще зрозуміти її значення:

- Індивідуальне усвідомлення (Differentiation): стосується того, наскільки чітко користувачі розуміють відмінності нововведення від існуючих практик. Важливо, щоб користувачі бачили унікальні риси нововведення, розуміли його необхідність і користь.

- Інтерналізація (Individual Understanding): означає, як добре користувачі розуміють нововведення, його цілі та цінності. Це включає розуміння того, як нововведення працює і які зміни воно приносить у щоденну діяльність.

- Загальна мета (Communal Specification): стосується колективного усвідомлення та узгодження мети нововведення. Важливо, щоб всі учасники

процесу мали спільне бачення того, чого прагне досягти впроваджувана практика, та як вона вплине на організацію або групу.

- Інтеграція в роботу (Internalization): остання складова когерентності, яка стосується того, наскільки глибоко нововведення вбудовується у повсякденну діяльність і як воно узгоджується з існуючими цінностями та нормами. Інтеграція відбувається тоді, коли нововведення стає частиною повсякденної роботи і сприймається як «нормальне» та корисне.

Когерентність має велике значення для успішного впровадження нововведень з кількох причин:

- Забезпечення підтримки та мотивації: коли користувачі добре розуміють нововведення і його користь, вони більш схильні підтримувати та активно брати участь у процесі його впровадження.

- Зменшення опору змінам: чітке розуміння нововведення допомагає зменшити опір змінам, оскільки люди відчують менше невизначеності та страху перед новими практиками.

- Покращення комунікації: спільне розуміння мети та процесу впровадження полегшує комунікацію між усіма учасниками, що сприяє кращій координації та співпраці.

- Забезпечення стійкості змін: коли нововведення добре інтегроване у щоденну практику і сприймається як природна частина роботи, воно стає стійким і має більше шансів на тривале існування.

Таким чином, когерентність є фундаментальним аспектом у Теорії процесу нормалізації, що впливає на всі інші компоненти та визначає загальний успіх впровадження нових практик.

2. Когнітивне залучення (Cognitive Participation) - це зусилля і мотивація, спрямовані на прийняття та підтримку нововведення. Воно включає активність і зусилля індивідів та груп у підтримці та просуванні змін. Когнітивне залучення можна розділити на кілька основних складових:

- Ініціювання (Initiation): на цьому етапі ключові особи або групи беруть на себе відповідальність за впровадження нововведення, виступаючи

лідерами та мотивуючи інших до прийняття змін. Вони повинні мати чітке бачення та розуміння нововведення, а також здатність надихати інших.

- Розподіл відповідальності (Enrolment): цей аспект стосується залучення різних учасників до впровадження нововведення. Важливо, щоб кожен, хто залучений до процесу, мав чітко визначені ролі та обов'язки, а також розумів свою частку відповідальності у впровадженні змін. Успішний розподіл відповідальності забезпечує координацію та співпрацю між різними учасниками.

- Легітимність (Legitimation): ця складова стосується визнання нововведення та його підтримки з боку всіх учасників. Для успішного впровадження важливо, щоб нововведення було сприйняте як легітимне та доцільне. Це досягається через підтримку лідерів, комунікацію та демонстрацію переваг нових практик.

- Постійна підтримка (Activation): це стосується постійної активної участі та підтримки нововведення протягом усього процесу впровадження. Важливо, щоб мотивація та зусилля учасників не знижувалися з часом, а навпаки, підтримувалися та посилювалися через постійне навчання, зворотний зв'язок та підтримку з боку лідерів.

Когнітивне залучення має критичне значення для успішного впровадження нововведень з кількох причин:

- Підтримка змін: активна участь і мотивація всіх учасників забезпечують стійкість і стабільність впровадження нововведення. Люди більш схильні підтримувати зміни, якщо вони активно залучені до процесу і розуміють його значення.

- Зменшення опору: коли учасники відчують, що їхні зусилля цінуються та визнаються, вони менше чинять опір змінам. Залученість допомагає подолати скептицизм і сприяє позитивному ставленню до нових практик.

- Покращення координації: розподіл відповідальності і чітко визначені ролі сприяють кращій координації між учасниками, що є ключовим фактором для успішного впровадження змін.

- Підтримка довготривалих змін: постійна активна участь і підтримка забезпечують довготривалу ефективність нововведення. Безперервна мотивація

та залученість гарантують, що нові практики будуть інтегровані в повсякденну діяльність і стануть звичною частиною роботи.

Таким чином, когнітивне залучення є важливим компонентом у Теорії процесу нормалізації, який забезпечує активну участь, підтримку і мотивацію всіх учасників процесу, що є ключовими для успішного впровадження нововведень.

3. Колективні дії (Collective Action) відіграють ключову роль у впровадженні нововведень і включають практичні дії та ресурси, необхідні для цього. Цей аспект має декілька важливих складових:

- Взаємодія з технологіями та інструментами(Interactional Workability):: це, як ефективно учасники можуть користуватися новими технологіями або інструментами у своїй роботі. Важливо, щоб нововведення було зручним у використанні, а користувачі мали необхідні навички для його застосування.

- Розподіл робіт та ресурсів(Relational Integration): це, як різні ролі та завдання розподілені між учасниками, а також як використовуються ресурси (час, гроші, матеріали). Кожен повинен розуміти свої обов'язки і мати доступ до необхідних ресурсів.

- Навички та компетенції(Skill Set Workability): це, наскільки учасники мають необхідні навички для виконання нових завдань. Можливо, знадобиться додаткове навчання для підвищення кваліфікації.

- Оцінка та моніторинг(Contextual Integration): це, як відбувається процес оцінки та моніторингу впровадження нововведення. Важливо мати системи для відстеження прогресу, оцінки ефективності та внесення коректив у разі необхідності.

Колективні дії є вирішальним чинником для успішного впровадження нововведень з кількох причин:

- Ефективне використання ресурсів: Чіткий розподіл завдань і ресурсів сприяє більш ефективному використанню часу, грошей та матеріалів, що є ключовим для успішного впровадження нововведення.

- Покращення координації та комунікації: Спільні зусилля і чітко визначені ролі сприяють кращій координації та комунікації між учасниками процесу, що є важливим фактором для успішного впровадження змін.

- Підвищення компетентності: Завдяки навчанню та розвитку навичок персонал стає більш підготовленим до впровадження нових практик, що підвищує їхню ефективність і зменшує ризик помилок.

- Забезпечення стійкості змін: Постійний моніторинг та оцінка дозволяють вчасно виявляти проблеми та вносити необхідні корективи, що забезпечує стійкість нововведення і його успішну інтеграцію в повсякденну роботу.

Коллективні дії відіграють важливу роль у Теорії процесу нормалізації, забезпечуючи практичну реалізацію нововведень через ефективне використання ресурсів, координацію зусиль, розвиток навичок та постійний моніторинг.

4. Рефлексивний моніторинг - це процес оцінки ефективності впровадження нововведення та його впливу на практику. Ця складова охоплює постійне оцінювання того, як нововведення впливає на діяльність організації або групи і наскільки воно відповідає очікуванням. Основні елементи рефлексивного моніторингу включають:

- Оцінка системи(Systematization): Цей аспект передбачає збір даних про впровадження нововведення та його результатів. Важливо мати структури та процеси для регулярного збору, аналізу та інтерпретації даних для оцінки ефективності нововведення.

- Інтерпретація даних(Communal Appraisal): Учасники спільно аналізують зібрані дані для визначення успішності нововведення та ідентифікації аспектів, які потребують вдосконалення.

- Оцінка досвіду: (Individual Appraisal): Кожен учасник може самостійно оцінити свій досвід щодо нововведення і запропонувати способи його поліпшення.

- Коригування та вдосконалення(Reconfiguration): Цей етап включає внесення змін та коректив на основі отриманих даних і відгуків. Це може

включати зміну стратегій, коригування процесів або проведення додаткового навчання для персоналу.

Рефлексивний моніторинг відіграє важливу роль у впровадженні нововведень з кількох причин:

- Покращення якості впровадження: Постійна оцінка та коригування процесу впровадження допомагають швидко виявляти та вирішувати проблеми, що забезпечує підвищення якості нововведення та його ефективності.

- Адаптація до змін: Рефлексивний моніторинг дозволяє організаціям адаптувати нововведення до змінюваних умов і вимог, забезпечуючи його актуальність і відповідність потребам користувачів.

- Підвищення участі та мотивації: Залучення учасників до процесу оцінки та коригування підвищує їхню мотивацію та зацікавленість, оскільки вони бачать, що їхні відгуки враховуються і впливають на процес.

- Стратегічне прийняття рішень: Аналіз даних та колективне обговорення результатів допомагають керівництву приймати обґрунтовані рішення щодо подальших дій і стратегій впровадження нововведення.

Рефлексивний моніторинг є важливим елементом у Теорії процесу нормалізації, що забезпечує постійну оцінку та оптимізацію впровадження нових практик через систематичний збір та аналіз даних, колективне обговорення, індивідуальне відображення досвіду та внесення необхідних коректив.

Створення освітньо-психологічних ініціатив за допомогою NPT передбачає врахування цих чотирьох складових для успішного запровадження. Наприклад, при розробці програми психологічної підтримки в школах необхідно:

- Когерентність: Залучення вчителів, батьків та учнів до обговорення значення та переваг програми. Пояснення, як вона сприятиме покращенню психологічного стану учнів.

- Когнітивне залучення: Забезпечення мотивації для всіх учасників, наприклад, за допомогою тренінгів та семінарів, що демонструють ефективність програми.

- Колективні дії: Розробка чіткого плану дій, який включає розподіл ролей і відповідальностей серед персоналу, надання необхідних ресурсів та матеріалів.

- Рефлексивний моніторинг: Впровадження систем оцінки для постійного відстеження результатів програми та коригування її на основі зворотного зв'язку.

Під час впровадження важливо забезпечити наступне:

- Підтримка з боку керівництва: Адміністрація навчальних закладів має активно підтримувати ініціативу, виділяти ресурси та стимулювати персонал.
- Підготовка персоналу: Проведення навчання для вчителів та психологів з нових підходів та методів роботи.
- Пілотні проекти: Початок впровадження з невеликих пілотних проектів для виявлення можливих проблем та їх вирішення перед масштабуванням.

Для оцінки якості впровадження потрібно:

- Збір даних: Моніторинг ключових показників успішності, таких як зміни в поведінці учнів, рівень стресу та тривожності.
- Зворотній зв'язок: Регулярне отримання відгуків від учасників програми (учнів, вчителів, батьків) через опитування та інтерв'ю.
- Аналіз результатів: Вивчення даних для виявлення сильних та слабких сторін програми, визначення можливостей для покращення.
- Корекційні дії: Внесення змін у програму на основі результатів аналізу та зворотного зв'язку для підвищення її ефективності.

Використання теорії процесу нормалізації при проектуванні, впровадженні та оцінці освітньо-психологічних ініціатив забезпечує систематичний підхід, що дозволяє враховувати всі аспекти впровадження та досягти стабільних і позитивних результатів.

1.4. NoMAD, як наступний крок еволюції теорії процесу нормалізації

Інструмент під назвою "Normalization Measure Development Questionnaire" (NoMAD) призначений для оцінки та вимірювання ступеня нормалізації - тобто інтеграції та використання - нововведень у медичній практиці. У цьому контексті, "нормалізація" означає, що впровадження нових технологій, процедур чи інновацій повинно стати частиною рутинної практики для користувачів.

NoMAD відображає концепцію, згідно з якою успішність впровадження інновацій залежить не лише від їх технічних аспектів, але й від того, наскільки вони стають прийнятними, зрозумілими та частиною щоденного робочого процесу для тих, хто з ними працює.

Хоча цей інструмент спочатку розроблений для оцінки інновацій у галузі охорони здоров'я, його можна застосовувати й у інших областях, де важливо вивчати процес нормалізації нововведень.

Застосування NoMAD як наступного кроку в еволюції теорії процесу нормалізації полягає в удосконаленні методів оцінки та розуміння процесу впровадження інновацій. Це досягається за допомогою систематичного вивчення та вимірювання того, як нововведення інтегруються в робочий процес та приймаються користувачами. Це дозволяє краще зрозуміти фактори, які сприяють або перешкоджають нормалізації, і розробляти стратегії для поліпшення цього процесу.

Процедура використання NoMAD включає такі етапи:

1. Підготовка та планування

- Визначення ініціативи: ідентифікація конкретної освітньо-психологічної ініціативи, наприклад, нової методики навчання або програми підтримки ментального здоров'я.

- Контекст: аналіз середовища впровадження ініціативи, включаючи особливості навчального закладу, характеристики учасників та наявні ресурси.

- Залучення зацікавлених осіб: включення ключових учасників, таких як адміністрація школи, вчителі, психологи, батьки та учні.

2. Використання анкети NoMAD

- Розробка анкети: вибір відповідних питань з анкети NoMAD, що відображають специфіку ініціативи.

- Проведення анкетування: розповсюдження анкети серед учасників процесу через різноманітні канали зв'язку.

- Збір даних: організація збору відповідей і забезпечення високого рівня участі.

3. Аналіз результатів

- Обробка даних: статистичний аналіз отриманих відповідей для визначення ключових тенденцій та проблем.

- інтерпретація: оцінка результатів в контексті чотирьох основних компонентів NoMAD.

4. Зворотній зв'язок та вдосконалення

- Подання результатів: підготовка звітів та презентацій для зацікавлених осіб.

- Обговорення: організація зустрічей або семінарів для обговорення результатів та розробки стратегій поліпшення процесу впровадження.

- Корекції: використання отриманих даних для внесення змін та поліпшень у процес впровадження.

Впровадження програми підтримки ментального здоров'я у школі може пройти такі етапи:

1. Підготовка та планування

- Ідентифікація програми: визначення конкретної ініціативи, яка спрямована на зменшення стресу та тривожності серед учнів.

- Аналіз поточного стану ментального здоров'я учнів та ресурсів, доступних для впровадження програми.

- Залучення вчителів, шкільних психологів, адміністрації школи, учнів та їхніх батьків до процесу впровадження та оцінки.

2. Використання анкети NoMAD

- Розробка анкети з питаннями, що оцінюють сприйняття програми учасниками процесу.

- Поширення анкети серед учасників через онлайн-платформи шкільної мережі.

- Збір даних за допомогою анкети.

3. Аналіз результатів

- Обробка відповідей та виявлення основних тенденцій та проблем.

- Оцінка результатів у контексті компонентів NoMAD.

4. Зворотній зв'язок та вдосконалення

- Представлення результатів на засіданні шкільної ради.

- Проведення додаткових тренінгів для вчителів щодо впровадження програми.
- Перегляд розкладу занять для оптимізації часу проведення програми.
- Планування повторного опитування через три місяці для оцінки зроблених змін.

Переваги використання NoMAD в освітньо-психологічних ініціативах наступні:

- Систематичний підхід до процесу впровадження та оцінки.
- Залучення учасників процесу, що сприяє підтримці та мотивації.
- Виявлення проблем на ранніх етапах для швидкого внесення коректив.
- Надання обґрунтованих даних для прийняття рішень та поліпшення процесу впровадження.

1.5. Ученьцентрований підхід

В сучасній освіті спостерігається трансформаційний перехід від вчительцентованого підходу до ученьцентрований підходу, де в центрі уваги знаходиться дитина(учень) [45].

Учень центрований підхід можна представити в наступному вигляді:

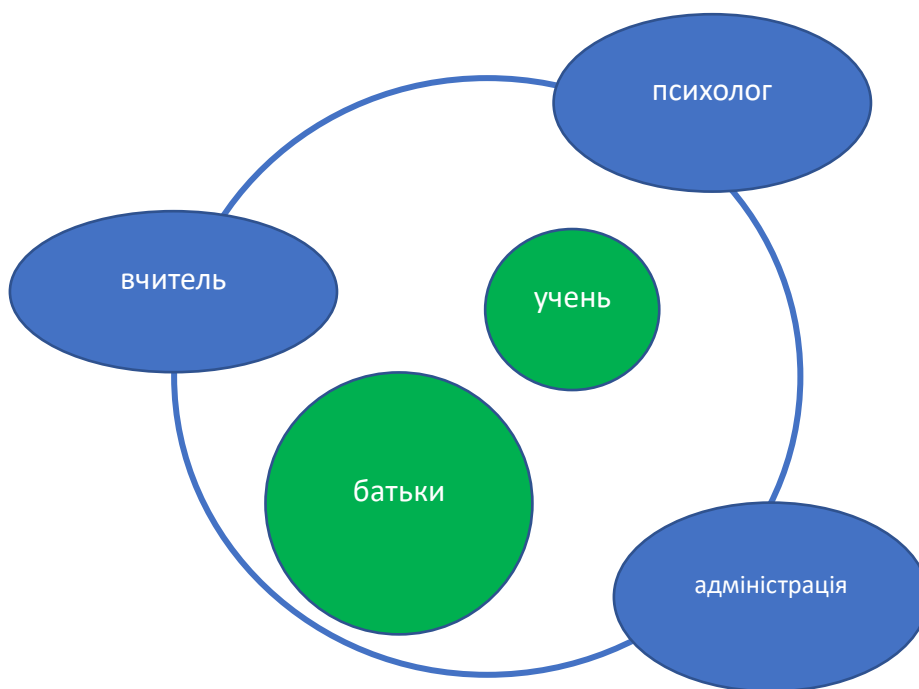

Рис.1. Освітня екосистема при ученьцентрованому підході

При такому підході дослідження будь-якої інтервенції потрібно будувати в першу чергу спрямоване на опитування учня та його батьків, тому що всі інтервенції спрямовані на зміни у учня.

Психолог, вчитель, адміністрація є лише провайдерами інтервенцій.

В ідеальному сценарії побудови дослідження особливостей впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти потрібно вибудувати наступну пріоритезацію груп респондентів:

1. учні,
2. батьки,
3. адміністрація,
4. психологи,
5. вчителі.

Висновки до першого розділу

На основі теоретичного аналізу виокремлені та розкриті основні чинники та наслідки впливу війни на психічний стан дитини, наслідки та механізми подолання наслідків впливу війни на освітній процес, особливості використання теорії процесу нормалізації під час впроваджень іновацій і в освітній сфері в тому числі, розглянуто особливості реалізації ученьцентрованого підходу.

Виявлено, що для дітей, які перебували в зоні бойових дій, характерні такі прояви, як астенія, емоційна лабільність, напруга, підвищена психічна втомлюваність, головний біль, запаморочення. Були виявлені соматичні скарги (97,6%), підвищені рівні тривоги та депресії. Серед суб'єктивних скарг найпоширенішими були порушення сну (96,8%). Друге місце посідали скарги на дратівливість (68,5%), порушення когнітивних процесів (51,0%), тривога (50,4%), стомлюваність (42,4%), зниження мотивації до навчання (40,8%), агресія (36,8%), зниження енергії. Також спостерігалось відновлення або загострення хронічної патології у вигляді симптомів енурезу, нав'язливих дій, тиків, заїкання. Почти у всіх дітей спостерігався знижений настрій, що пояснювався можливістю загрози життю, зміною звичного місця проживання та стереотипу життя, кола спілкування та оточення, відсутністю необхідних умов для гри. Велику роль у травматичному впливі зіграли соціальна та психоемоційна депривація, втрата

зв'язку з навчальним колективом, розлучення з батьками, порушення емоційного контакту з батьками, хронічні психотравми. Виявлено також наявність психологічного захисту, що проявлявся у обережності, скритності, уникненні. Загалом, в Україні 75% дітей відчули наслідки військових дій, що виявилися у порушенні сну, пам'яті, психоемоційній регуляції, що призвело до соціальної та психічної дезадаптації або, у важких випадках, до психічних розладів.

В результаті військової агресії Росії проти України до січня 2023 року пошкоджено 1259 шкіл, що становить 11% від загальної кількості шкіл у країні. 223 школи були повністю зруйновані. Половина пошкоджених та зруйнованих шкіл знаходиться у Донецькій, Харківській та Луганській областях. Наприклад, у Харкові постраждала половина шкіл міста. Школи, які розташовані на передових та прикордонних територіях, постійно перебувають у зоні підвищеної загрози руйнувань внаслідок обстрілів. Крім того, школи у віддалених від лінії фронту та кордону районах також постраждали від ракетних атак.

Через повномасштабну війну більшість шкіл в Україні не можуть навчати дітей у звичному очному форматі. Станом на грудень 2022 року 36% шкіл чергували дистанційне й очне навчання, а ще 36% навчали виключно дистанційно, зокрема більшість шкіл у східних і південних областях країни.

Досвід дистанційного навчання, набутого під час пандемії COVID-19, допоміг швидше адаптуватися до такого формату під час воєнного стану. Проте дистанційне навчання все ще має ризики, серед яких погіршення якості освіти, зниження успішності та поглиблення існуючих освітніх нерівностей. Крім того, воно збільшує навантаження на учнів та вчителів і негативно впливає на їх психоемоційний стан.

Теорія процесу нормалізації (NPT) була розроблена для вивчення та пояснення того, як нові технології, інновації та практики інтегруються у повсякденну роботу і стають «нормальними». Ця теорія аналізує механізми, що впливають на успішність або невдачу впровадження, фокусуючись на чотирьох ключових компонентах: Когерентність (Coherence), Когнітивне залучення (Cognitive Participation), Колективні дії (Collective Action), Рефлексивний моніторинг (Reflexive Monitoring).

Когерентність є фундаментальним аспектом у Теорії процесу нормалізації, що впливає на всі інші компоненти та визначає загальний успіх впровадження нових практик.

Когнітивне залучення є важливим компонентом у Теорії процесу нормалізації, який забезпечує активну участь, підтримку та мотивацію всіх учасників процесу, що є ключовими для успішного впровадження нововведень.

Колективні дії є важливим компонентом у Теорії процесу нормалізації, який забезпечує практичну реалізацію нововведень через ефективне використання ресурсів, координацію зусиль, розвиток навичок та постійний моніторинг.

Рефлексивний моніторинг є важливим компонентом у Теорії процесу нормалізації, який забезпечує безперервну оцінку та оптимізацію впровадження нових практик через систематичне збирання та аналіз даних, колективне обговорення, індивідуальне відображення досвіду та внесення необхідних коректив.

NoMAD, або «Normalization Measure Development Questionnaire», є інструментом, призначеним для вимірювання та оцінки того, наскільки нововведення в медичній практиці інтегруються та використовуються у звичній роботі. Тут термін "нормалізація" використовується для опису концепції, що розглядає впровадження нових технологій, процедур або інновацій як процес, який повинен стати частиною звичної практики для користувачів. NoMAD сприяє розвитку ідеї, що успішність впровадження новацій залежить не лише від їх технічних аспектів, але також від того, наскільки вони стають прийнятними, зрозумілими і входять у щоденний робочий процес для осіб, які їх використовують.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ "БЕЗПЕЧНИЙ ПРОСТІР" НА РІВНІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У розділі обґрунтовано методично-організаційні засади дослідження. Подано інформацію про етапи та процедуру проведення дослідження, метод та інструмент дослідження, характеристику досліджуваної групи, етичні засади дослідження та результати дослідження.

2.1. Обмеження даного дослідження

Дослідження проводилось під час військовий дій, постійні проблеми з забезпеченням електрикою та доступом до мережі Інтернет, відсутність грошового відшкодування за участь у дослідженні вплинуло на кількість респондентів.

У зв'язку з обмеженням часових та фінансових ресурсів в даному дослідженні обиралась група респондентів «шкільні психологи».

2.2. Методологія дослідження

Дослідник ознайомився з літературою програми «Безпечний Простір» і пройшов онлайн навчання для педагогів, для кращого розуміння програми «Безпечний Простір» (Сертифікат проходження навчання наведено у Додатку 1).

Дизайн дослідження ґрунтується на експлоративному вивченні суб'єктивного ставлення практичних психологів до програми «Безпечний Простір» після її впровадження під час війни за допомогою кількісних та якісних методів дослідження.

В програмі «Безпечний Простір» прийняло участь 190 психологів. В даному дослідженні взяло участь 56 психологів в кількісному опитуванні і 14 психологів в напівструктурованому інтерв'ю за методом фрілістінг.

Розрахунок показав, що з рівнем довіри 95%, пропорція популяції знаходиться в інтервалі від 36.91% до 63.09% з допустимою похибкою приблизно 11.02%. Це вказує на те, що результати вибірки можуть відрізнятися від реальних

значень популяції на плюс-мінус 11.02%, що є прийнятним для деяких досліджень, але вказує на необхідність більшої вибірки для зменшення похибки.

Демографічні характеристики вибірки наступні:

Рис.1. Гендерний розподіл вибірки для онлайн інтерв'ювання.

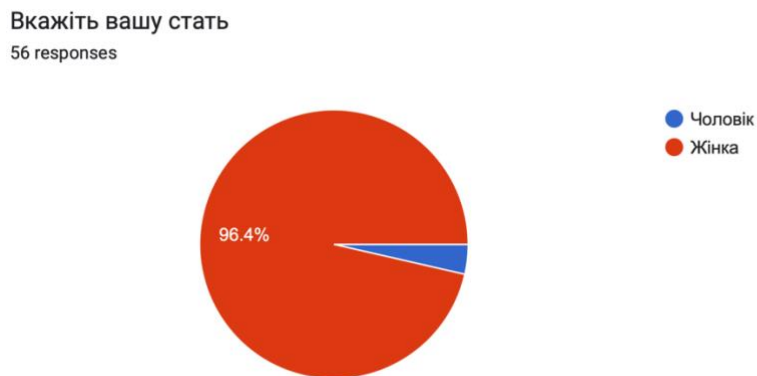

Рис.2. Гендерний розподіл вибірки для онлайн анкетування.

93% респондентів для онлайн інтерв'ювання – жінки.

96% відсотків респондентів для онлайн анкетування – жінки.

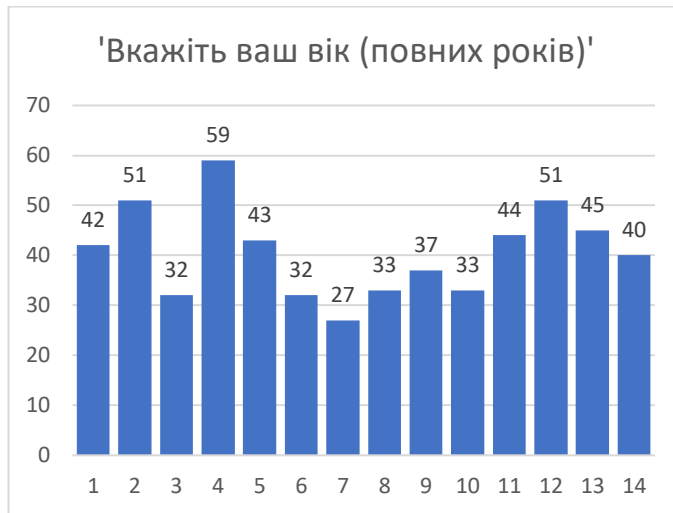

Рис. 3. Віковий розподіл вибірки для онлайн інтерв'ювання.

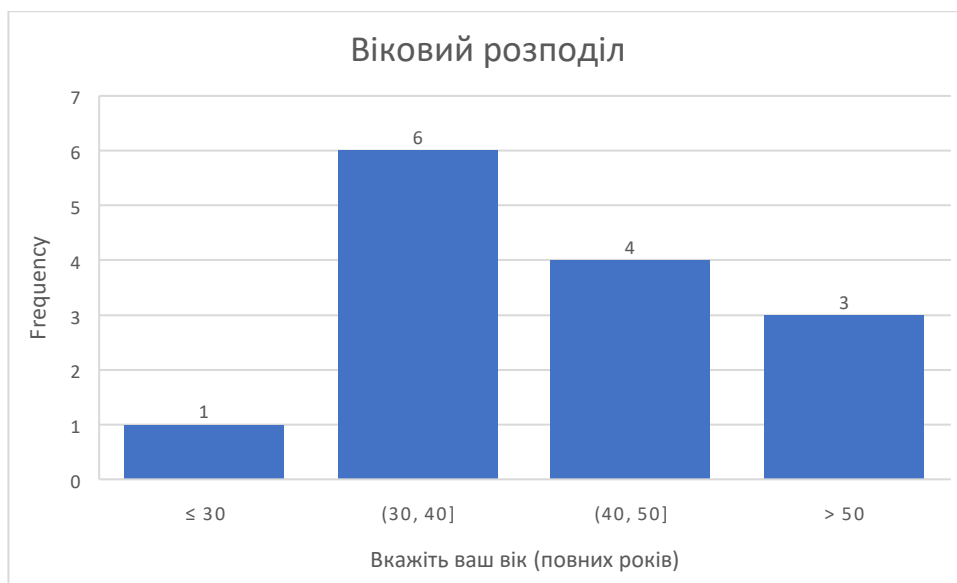

Рис.4. Віковий розподіл вибірки для онлайн інтерв'ювання – групування.

Медіана по віку – 41, а середнє значення - 40,64.

Психологи з віком від 30 до 50 років складають більше 70% опитаних респондентів. Як розвиток даного дослідження корисно буде дослідити як вік людей впливає на готовність активно долучатись до процесів змін в організаціях.

Процедура залучення мала наступні кроки:

- Поінформована згода та інформаційний лист щодо дослідження було відправлено координатору проекту Олександрі Рудківській,

- Олександра Рудківська розмістила інформацію та поінформовану згоду в групових чатах учасників програми «Безпечний Простір» з вказанням контактної інформації дослідника,

- Учасники, які виявили бажання взяти участь в дослідженні повідомили про готовність дослідника,
- Дослідник виходив на контакт з кожним потенційним учасником, розповідав про дослідження, отримував згоду і вносив в графік інтерв'ю. В результаті було створено графік проведення інтерв'ю з врахуванням зручного часу для респондентів.

Приклад інформаційного листа та поінформованої згоди наведено у Додатку 2.

В дослідженні використано наступні методики дослідження: напівструктуроване інтерв'ю за методом фрілістінг, кількісне опитування за допомогою адаптованої версії NOMAD.

Фрілістінг (від англ. free listing – вільний список) є певним типом інтерв'ю, розробленим і широко застосовуваним в антропології та етнографії. У процесі фрілістінгу носіїв певної культури просять перелічити всі предмети, що належать до знайомої їм сфери життя. Останніми роками інтерес до фрілістінгу зростає серед представників інших наук, які бачать у ньому корисний метод для з'ясування особливостей уявлень певної групи людей. Наприклад, цей метод допомагає виявити відмінності у когнітивних схемах експертів і початківців. Фрілістінг дозволяє швидко досліджувати погляди конкретної цільової групи щодо існуючих проблем і шляхів їх вирішення, а результати можна використовувати для розробки проектів, програм і стратегічних планів [2, с. 3, 6].

Анкета для напівструктурованого інтерв'ю за методом фрілістінг наведена у Додатку 3.

Оригінальна версія анкети NOMAD англійською мовою наведена у Додатку 4.

Адаптована версія анкети NOMAD (паперовий вигляд) наведена у Додатку 5.

Адаптована анкета NOMAD (вигляд онлайн форми Google Forms) наведена у Додатку 6.

Адаптація анкети відбувалась з врахуванням рекомендацій наведених на сайті розробника[23] та з залученням фахівців, які мають лінгвістичну освіту.

Детальна інформація про адаптацію подана в окремому розділі. Рекомендації з адаптації наведено у Додатку 7.

2.3. Етапи проведення дослідження

Дане емпіричне дослідження складалось з трьох основних етапів:

1. Етап підготовки.
2. Етап проведення.
3. Етап аналізу та обробки зібраних даних.

На етапі підготовки було проведено наступний вид робіт:

- 1.Опрацювання етичних питань та підготовка інформованої згоди.
- 2.Робота з адаптації опитувальника NOMAD, отримання зворотного зв'язку від наукового керівника.
- 3.Створення електронної версії опитувальника за допомогою хмарного сервісу Google Forms, та налаштування умов доступу до анкети.
- 4.Підготовка переліку питань для проведення онлайн інтерв'ю шкільних психологів, які формують сценарій розмови.

В рамках підготовки був сформований перелік питань, які допомогали структурувати бесіду та задати сценарій інтерв'ю. В подальшому розроблений перелік питань дозволив спростити обробку зібраних даних за методом фрілістінга[6].

На етапі проведення була побудована комунікація з адміністратором проекту «Безпечний простір» щодо розміщення запрошення на участь в даному дослідженні окремо для групи шкільних психологів, які пройшли навчання за програмою «Безпечний Простір» та окремо для групи вчителів, які пройшли навчання за спеціалізованою програмою «Безпечний Простір для педагогів».

Етап проведення дослідження складався з двох подетапів:

- етап онлайн інтерв'ювання шкільних психологів за допомогою програмного забезпечення Zoom, з тривалістю до 60 хвилин,
- етап онлайн анкетування шкільних психологів та вчителів (для кожної ролі створено окремий вид анкет, які були розміщені за різними посиланнями в мережі інтернет) за допомогою хмарного сервісу Google Forms.

Згоду на інтерв'ю надали 14 шкільних психологів, які пройшли навчання за програмою «Безпечний Простір».

Інтерв'ю тривало до 60 хвилин.

Під час інтерв'ю фіксувались відповіді в підготовлений файл для кожного респондента. Після завершення процесу інтерв'ювання всіх респондентів було проведено консолідацію отриманих даних в одну зведену таблицю з окремим варіантом транспонованої таблиці для полегшення аналізу та статистичної обробки.

2.4. Адаптація опитувальника NOMAD для використання в емпіричному дослідженні особливостей впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти

Опитувальник NOMAD – це опитувальник з 23 пунктів, заснований на теорії процесу нормалізації (NPT), що вимірює нормалізацію складних медичних втручань.

Інструмент NoMAD використовується для широкого кола цілей і в різних ситуаціях. Його можна використовувати просто для опису поглядів учасників на те, як інтервенція впливає на їхню роботу, а також їхніх очікувань щодо того, чи може вона стати рутинною частиною їхньої роботи. Інструмент NoMAD можна використовувати в різні моменти часу, щоб побачити, чи змінилося сприйняття через певний проміжок часу. Інструмент NoMAD також можна використовувати як спосіб покращити процес імплементації, визначивши сфери, які потребують подальшої роботи для просування проекту імплементації. Наприклад, відповіді можуть свідчити про те, що інтервенція «має сенс» для учасників (узгодженість), але окремі аспекти залучення (когнітивна участь) виглядають низькими, що вказує на те, що подальші зусилля можуть бути спрямовані на розширення участі або на роботу над прихильністю учасників до того, щоб інтервенція працювала[24].

Розробники інструменту NoMAD усвідомлюють необхідність його адаптації до специфіки кожного дослідження. Елементи NoMAD повинні бути інтегровані в опитувальник, який розробляється для дослідження, щоб він

відповідав потребам цільових респондентів. Це включає спеціальне введення щодо інтервенції, про яку йдеться у запитаннях, додавання відповідних запитань про ролі респондентів, а також можливе включення додаткових загальних запитань про інтервенцію, які цікавлять дослідника. [24]. Для цього розробники радять використовувати наступні кроки:

1. Визначити, хто має пройти опитування. На цьому кроці буде доцільним враховувати думку однієї або кількох груп фахівців. При вирішенні питання щодо того, хто має заповнювати опитувальник, ключовим фактором є ступінь їхньої залученості до реалізації інтервенції. Існує ймовірність, що деякі групи будуть більш обізнані про процес втручання, ніж інші, проте важливо, щоб усі групи мали достатній рівень знань для відповідей на більшість запитань. Опції відповідей дозволяють респондентам вказати, якщо вони не можуть оцінити певний пункт, а також пояснити причину цього.

2. Визначення способу проведення опитування. Опитування можуть бути створені у електронному форматі (наприклад, за допомогою програмного забезпечення для проведення онлайн-опитувань) або у друкованому вигляді. Вибір формату залежить від оптимального способу доступу до респондентів.

3. Адаптація інструкцій до заповнення анкети.

4. Визначення запитань щодо ролей. Ми надали приклади таких запитань як орієнтир. Ці запитання повинні відображати специфіку ваших груп учасників та іншу інформацію, яку ви бажаєте зібрати для порівняння відповідей.

5. Адаптація сформульованих питань. Рекомендовано вносити зміни зміни у формулювання опитувального листа, замінивши термін "інтервенція" на конкретну "назву" інтервенції, яка буде найбільш зрозумілою для респондентів. В нашому випадку ми використовуємо «участь в проекті «Безпечний Простір»».

6. Аналіз результатів опитування, залежатиме від питань, які дослідник планує дослідити, а також від того, якими знаннями дослідник володіє для виконання аналізу.

7. Зв'язування відповідей респондентів у різних частинах опитування. Це потрібно робити аби з'ясувати, як сприйняття респондентів змінюється з часом.

При адаптації даного опитувальника використано рекомендації з перекладу, які наведено проектом Implementall[34].

Адаптація опитувальника NOMAD була зроблена в рекомендованій послідовності:

1. Прямий переклад на українську мову. Виконувався двома незалежними перекладачами. Координацію незалежних викладачів, та роль одного з викладачів здійснював Андрій В'ячеславович Сотников, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов КНЛУ. (Скан диплому магістра філології, перекладача з англійської та іспанської мов наведено у Додатку 8). Проміжні версії надсилались науковому керівнику.

2. Зворотній переклад: з української англійською. Виконувався групою незалежних перекладачів та координувався Андрієм В'ячеславовичем Сотниковим.

3. Порівняння перекладів виконувалось незалежними перекладачами в координації з Андрієм В'ячеславовичем Сотниковим.

4. Повтор процедури прямого-зворотнього перекладу поки не будуть досягнуті необхідні результати. В даному дослідженні цей крок не використовувався.

Оригінальний вигляд опитувальника NOMAD англійською мовою наведено у Додатку 4.

Фінальний вигляд анкети для опитування вчителів представлений представлено у Додатку 5.

Розробники анкети NoMAD розуміють потребу в адаптації анкети під конкретне дослідження і дозволяють це зробити.

Одним з кроків в адаптації в даному випадку полягав в розробці двох варіантів анкет, один варіант для опитування педагогів, другий- для опитування вчителів, таким чином при виконанні даного дослідження було чітко зрозуміло релевантність ролі респондентів, релевантність етапу впровадження для кожної групи респондентів з кожної професійної групи. Це надало нам можливість прибрати з анкети варіант відповіді Б. В фінальному вигляді адаптована анкета не має варіанта б (Option B).

Приклад вигляду оригінальної анкети де є представленим варіант відповідей Б наведено на рисунку 5.

Part C: Detailed questions about the intervention

For each statement please select an answer that best suits your experience using Option A. If the statement is not relevant to you please select an answer from Option B.

Section 1	Option A					Option B		
	Strongly Agree	Agree	Neither agree nor disagree	Disagree	Strongly disagree	Not relevant to my role	Not relevant at this stage	Not relevant to the intervention
1. I can see how [the intervention] differs from usual ways of working	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Staff in this organisation have a shared understanding of the purpose of [the intervention]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. I understand how [the intervention] affects the nature of my own work	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. I can see the potential value of [the intervention] for my work	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Рис.5. Приклад вигляду оригінальної анкети де є представленим варіант відповідей Б.

Наступним кроком було додавання трьох додаткових секцій з відкритими питаннями з метою отримання персональної думки кожного респондента, сформульованої у довільному форматі. Обробка даних з цих секцій відбудеться за методом фрілістингу[6].

В було розділ анкети «Інформація про себе» було додано дві групи питань:

1. група питань, пов'язаних з визначенням стажу роботи і скільки років з цього стажу віддано роботі в закладі освіти.

2. група питань, спрямованих на розуміння чи мають респонденти додаткове місце роботи чи займаються приватною психологічною практикою.

Перекладачам, які брали участь в адаптації даного опитувальника було направлено статті про Теорію процесу нормалізації та особливості використання опитувальника NoMAD, з метою розуміння змістовного наповнення опитувальника.

Розбіжності виникали в деяких формулюваннях перекладу вже українською мовою наведено в Таблиці 1.

Таблиця 1

Розбіжності у перекладі під час проведення адаптації анкети.

Оригінальний варіант англійською мовою	Варіант перекладу на українську №1	Варіант перекладу на українську №2
Somewhat	якось так	деяким чином
Neither agree nor disagree	Не можу відповісти ні «так», ні «ні»	Не можу відповісти ані «так», ані «ні» Вагаюсь відповісти
I believe that participating in [the intervention] is a legitimate part of my role	Я переконаний/-на, що участь у проекті «Безпечний простір» є законною складовою моєї роботи	Я вважаю, що участь у проекті «Безпечний простір» є законною складовою моєї роботи

<p>I can easily integrate [the intervention] into my existing work</p>	<p>Я можу легко інтегрувати отримані знання і навички в мою поточну роботу</p>	<p>Я можу легко інтегрувати отримані знання і навички в мою актуальну да надий час роботу</p>
<p>I have confidence in other people's ability to use [the intervention]</p>	<p>Я маю впевненість у здатності інших людей використовувати нові знання та навички</p>	<p>Я впевнений у здатності інших людей використовувати нові знання та навички</p>
<p>Sufficient training is provided to enable staff to implement [the intervention]</p>	<p>Проведено достатню підготовку, щоб дати можливість персоналу використовувати нові знання та навички</p>	<p>Проведено достатнє навчання, щоб дати можливість персоналу використовувати нові знання та навички</p>
<p>I value the effects that [the intervention] has had on my work</p>	<p>Я вважаю, що участь в проєкті «Безпечний простір» сприяла покращенню моєї роботи</p>	<p>Я ціную той факт, що участь в проєкті «Безпечний простір» сприяла покращенню моєї роботи</p>
<p>I can modify how I work with [the intervention]</p>	<p>Я можу скоригувати те, як я використовую нові</p>	<p>я можу коригувати використання нових</p>

	знання та навички в роботі	знань та навичок в роботі
--	-------------------------------	------------------------------

2.5. Результати Онлайн-інтерв'ювання шкільних психологів

Загальна характеристика респондентів:

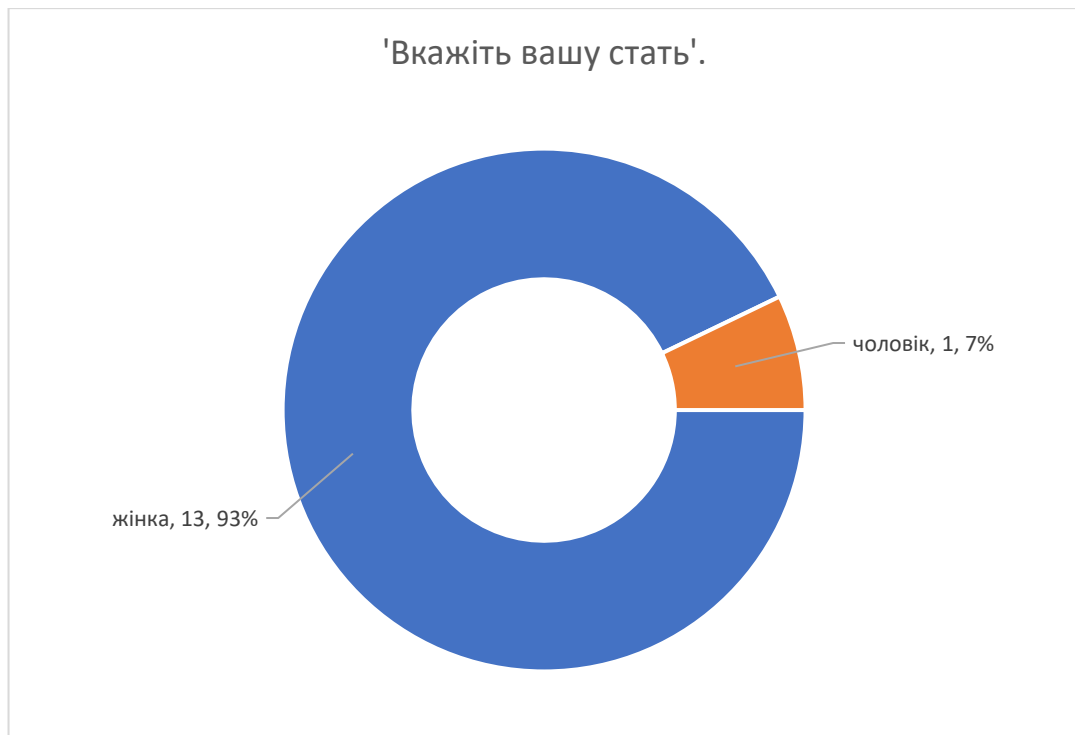

Рис.6. Розподіл респондентів за статевою ознакою.

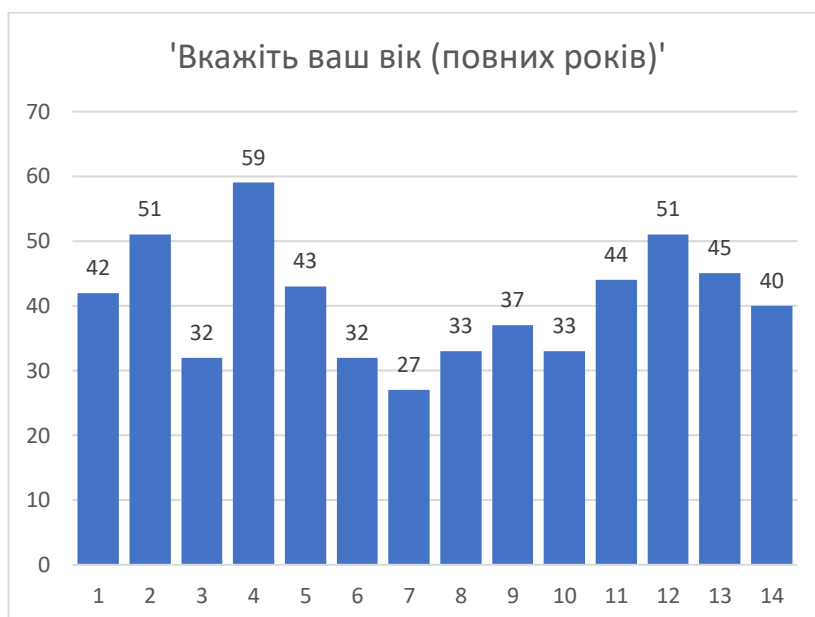

Рис.7. Розподіл респондентів за віком.

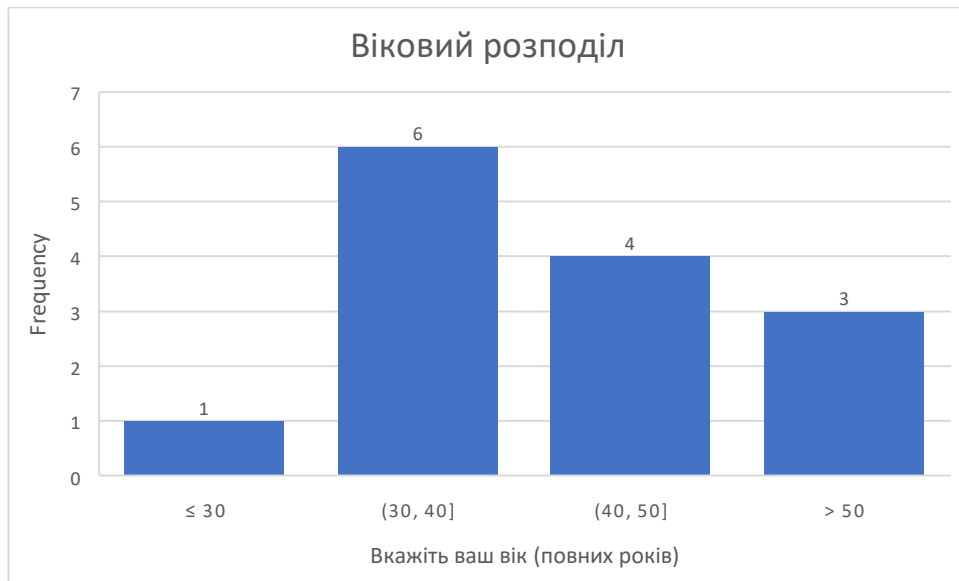

Рис.8. Розподіл респондентів по вікових групах.

Медіана по віку – 41, а середнє значення - 40,64.

Психологи з віком від 30 до 50 років складають більше 70% опитаних респондентів. Як розвиток даного дослідження корисно буде дослідити як вік людей впливає на готовність активно долучатись до процесів змін в організаціях.

Рис.9. Демонстрація розподілу респондентів за стажем роботи психологом.

85% респондентів працювали психологами тільки в закладах середньої освіти. Середнє значення стажу роботи психологом дорівнює 12 рокам, медіана – 11.

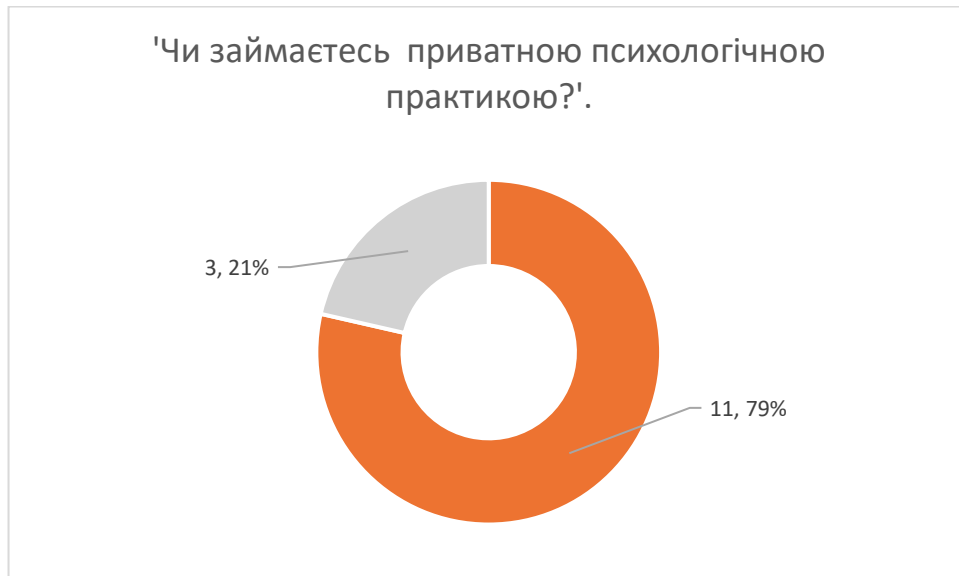

Рис.10. Розподіл респондентів з ознакою «Чи займаєтесь приватною психологічною практикою».

79% респондентів не займаються приватною психологічною практикою.

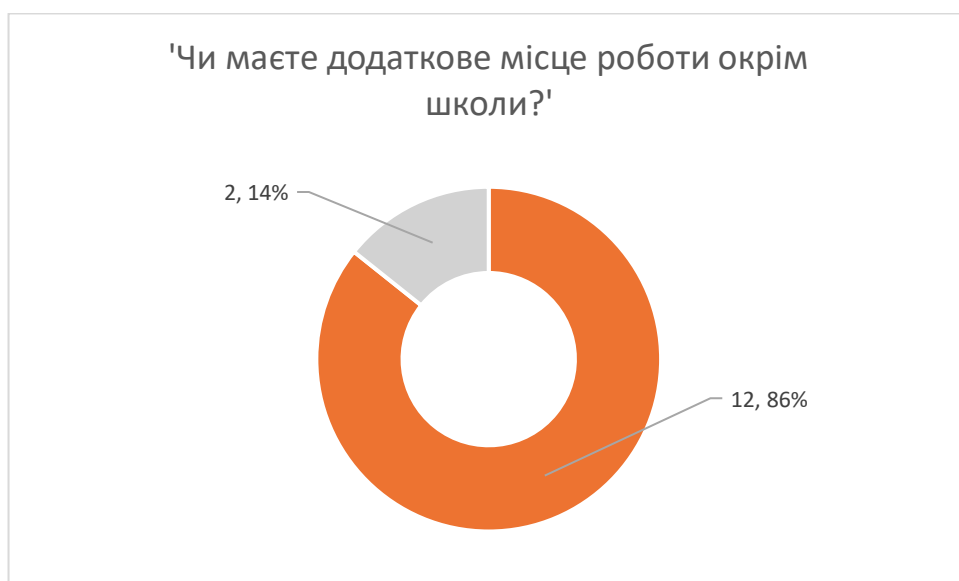

Рис.11. Розподіл респондентів з ознакою «Чи маєте додаткове місце роботи окрім школи».

86% респондентів працюють лише в школі.

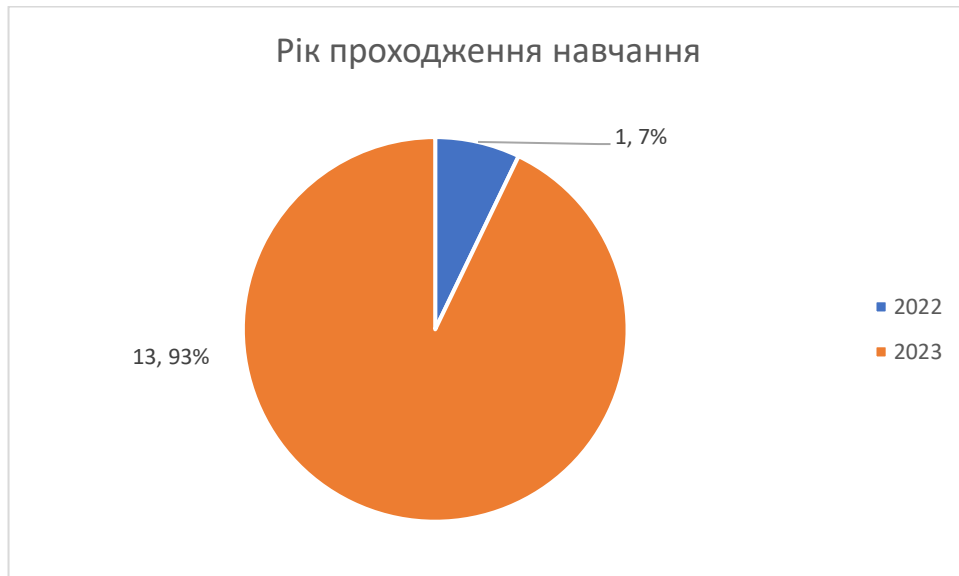

Рис.12. Розподіл респондентів за роком проходження навчання.

93% респондентів пройшли навчання в 2023 році. Це може виступати свідченням, що більшість респондентів, які виявили бажання взяти участь в дослідженні пройшли навчання не так давно або нетак давно відбувався контакт з проектною командою проекту «Безпечний Простір».

Відкрите питання «Як виглядав ваш робочий день до участі в проекті безпечний простір» викликало майже у всіх респондентів нерозуміння що від них очікують. В подальшому дослідженні питання було знято аби не вводи респондентів в зону дискомфорту. Кілька відповідей на це питання:

«В офлайн було більше звернень, онлайн зменшив кількість звернень і війна зменшила кількість звернень», «По кількості звернень не змінилось, було взято окремий клас і з ними відбувалась робота, були зміни в подальший розпорядок дня і тижня, детальний супровід окремого класу».

Питання «Чому ви вирішили взяти участь в проекті «Безпечний Простір» було спрямовано отримати відповіді щодо типу мотивації (зовнішня чи внутрішня) Відповіді на питання були згруповані за наступними двома смисловими категоріями.

Смислові категорії відповідей на питання «Чому ви вирішили взяти участь в проекті «Безпечний Простір».

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	адміністрація закладу запропонувала	10
2	Фокус на власному розвитку. Інтерес до програми.	4

Адміністрація школи запропонувала. Цитати з дослідження: «Адміністрація спрямувала», «Смішна історія, направив директор», «Рекомендував директор, жодного разу не пошкодувала», «Запросили, подивилась програму, мені сподобалось, актуально, потрібно на часі», «З листів служби якості освіти», «порадили з інституту післядипломної освіти».

Фокус на власному розвитку. Інтерес до програми. Цитати з дослідження: «Люблю пробувати все нове», «Цікавість, назва викликає довіру і інтерес, нові знання», «Актуально, багато викликів, більш ефективною, цікава програма, керівництво підтримало», «школа онлайн, новий виклик, програма цікава і ту мій розвиток, отримати нові знання. Подобається назва. Щось про збереження».

Питання «Які цілі ви ставили собі для участі в Безпечному просторі» було спрямоване на розкриття власної мотивації респондентів.

Відповіді на питання були згруповані за наступними смисловими категоріями.

Таблиця 3

Смислові категорії відповідей на питання «Які цілі ви ставили собі для участі в Безпечному просторі».

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Нові професійні знання	9
2	Допомогти дітям	3
3	Допомога собі	2

Цитати: «Сподобалась назва, можливо це допоможе мені і потім допоможу іншим», «Цікава програма, розширити знання, практичні методи роботи з дітьми, як працювати онлайн», «Діти в реальній небезпеці, змінився психологічний стан дітей, підтримати дітей».

Питання «Як змінився ваш робочий день після проходження навчання» було спрямовано на висвітлення змін, які відбулись після проходження навчання.

Таблиця 4

Смислові категорії відповідей на питання *«Як змінився ваш робочий день після проходження навчання»*.

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Збільшилась кількість запитів	9
2	Без змін	1
3	Вплив війни (повітряні тривоги, відключення світла, поганий інтернет	1
4	Зміна в поведінці людей	3

Цитати: «Збільшився кількість запитів, люди почали просити про допомогу, перший рік звернень не було, директор повністю підтримує ініціативи! Використовую вправи на класних годинах», «Повітряні тривоги, виключення світла, графіки до відключення світла, не перенавантажувати дітей. Підтримувати дітей точково», «Більше запитів від дітей, запит від батьків на участь в групах безпечний простір. Цікавість з боку викладачів».

Кожен респондент відмітив позитивні зміни в поведінці дітей, полегшенні власної праці, покращення ефективності власної праці, покращення комунікації з адміністрацією, педагогами, дітьми.

Питання «Які навички і знання додалися в ваш арсенал щоденної роботи» було спрямоване на розкриття переліку конкретних здобутих навичок та знань.

Смислові категорії відповідей на питання *«Які навички і знання додалися в ваш арсенал щоденної роботи»*.

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Поєднання теорії та практики	9
2	Навички стресостійкості	2
3	Позитивне мислення	3

Цитати: «Поєднувати теорію з практикою, спростила роботу наявна методологія, супервізії з тренером», «Позитивно мислити, в порівнянні з програмою «Діти і війна», «Впевніша стала, багато вправ, переводити негатив в позитив»,.

Респонденти відмічають позитивний вплив на власну стресостійкість, покращення комунікаційного рівня з дітьми, батьками, вчителями. Респонденти перераховують назви технік та вправ з програми «Безпечний Простір» що свідчить про диференціацію програми «Безпечний простір» від інших програм.

Питання *«Що з набутого використовуєте на даний час?»* схоже по сенсу на попереднє але робить акцент на поточному моменті.

Таблиця 6

Смислові категорії відповідей на питання *«Що з набутого використовуєте на даний час»*.

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Критичне мислення	1
2	Зустрічі з батьками	1
3	Кола підтримки	1
	Руханки	1

Цитати: «Критичне мислення», «Організація зустрічей з батьками по програмі «Безпечний Простір», «4 крокова модель, кола підтримки»

Не всі респонденти змогли перейти до озвучування конкретних нових вправ та навичок. Але з позитивом говорили про задоволення від участі в програмі «Безпечний Простір».

Питання «Хто з ваших колег брав участь в цій програмі разом з вами?» спрямовано на прояснення залучення інших учасників з боку одного навчального закладу, розуміння та взаємодію під час освітнього проекту.

Таблиця 7

Смислові категорії відповідей на питання «Хто з ваших колег брав участь в цій програмі разом з вами».

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Педагоги	11
2	Ніхто	2
3	Адміністрація та педагоги	1

Цитати: «2 психолога і 1 педагог», «5 вчителів, адміністрація підтримала, пройшли онлайн з тренером, враження позитивні», «3 вчителя», «5 вчителів», «не було», «Директор, заступники, асистент, вчителі».

Більшість респондентів відмітили позитивний вплив від того, що педагоги пройшли навчання.

На питання «Хто з ваших колег та керівництва школи знає про цей проект?» була у всіх однакова відповідь, що адміністрація та колеги знають та підтримують цей проект.

Питання «Як вони допомагають вам впроваджувати нові навички в життя?» мало на меті конкретизувати види та засоби підтримки.

Таблиця 8

Смислові категорії відповідей на питання «Як вони допомагають вам впроваджувати нові навички в життя».

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Підтримка	12
2	Вчителі перенаправляють дітей	1

3	Ніяк	1
---	------	---

Цитати: «Колектив підтримує інновації», «підтримують, схоже с НУШ (Нова Українська Школа)», «Повністю підтримують... уникати перенавантаження дітей. Хто пройшов навчання – то перенаправляють до психолога. Старші класи не перенаправляють. Адміністрація допомагає», «Проявляють готовність, допомагають», «Вчителі активно перенаправляють».

Всі респонденти визначають високий рівень підтримки цього проекту на рівні адміністрації учбового закладу.

Питання «Чи змінилось ставлення дітей чи батьків до вас як до шкільного психолога?» мало на меті виявити зміни у відношенні дітей та батьків до шкільного психолога.

Таблиця 8

Смислові категорії відповідей на питання «Чи змінилось ставлення дітей чи батьків до вас як до шкільного психолога?».

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Зросла довіра	10
2	Всі задоволені	4

Цитати: «Зросла довіра», «Набралась впевненості по роботі з вчителями. Не всі приєднуються. Відмічають що це корисно. Змінилось ставлення та зміна відношення до психолога. Побачили свій зріст. Створення безпечного простору серед вчителів. Поєднує нас. Батьки відносяться позитивно. Діти хочуть працювати. Старші класи не чіпають- навантажений графік», «Діти змінились, задоволені, батьки задоволені, батьки тез зацікавлені теж брати участь», «Відчуваєш себе більш впевнено, цей проект - про довіру бітьків», «Позитивно, питають чому так мало? Всі задоволені, невимушене спілкування».

На питання «Чи створені вам умови для повноцінного використання набутих навичок в роботі з дітьми?» всі респонденти підтвердили, що умови всі створені.

На питання «Чи розуміє адміністрація та колеги важливість використання підходів які є в програмі «Безпечний простір?» всі респонденти

підтвердили, що адміністрація освітнього закладу та колеги розуміють важливість використання підходів, які є в програмі «Безпечний Простір».

Питання «Що вам заважає використовувати нові знання і навички в роботі?» використовувалось з метою з'ясувати перелік бар'єрів, які існують та заважають шкільним психологам використовувати нові знання та навички.

Таблиця 9

Смислові категорії відповідей на питання *«Що вам заважає використовувати нові знання і навички в роботі?»*.

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Відсутність внутрішнього ресурсу	5
2	Повітряні тривоги	1
3	Робота онлайн	4
4	Перезавантаження, звітність	5

Цитати: «Немає ресурсу, внутрішній психологічний стан», «Обмежують повітряні тривоги», «Дистанційна робота, не можна зробити якісну діагностику. Не відчуваєш енергетику дитини. Нестача навичок цифрової грамотності», «Мені не чого не заважає, бар'єр - втома, стан здоров'я», «Нічого не заважає, намагаюсь впровадити техніки саморегуляції».

Основними бар'єрами є втома та вигорання шкільних психологів, перезавантаження на роботі, робота з звітністю, робота в онлайн форматі через війну.

Питання «Які конкретні результати використання нових знань і навичок отриманих в процесі участі в проєкті «Безпечний простір» ви можете навести?» використовувалось з метою з'ясувати які результати можуть навести шкільні психологи, як оцінка власної роботи.

Смислові категорії відповідей на питання *«Які конкретні результати використання нових знань і навичок отриманих в процесі участі в проекті «Безпечний простір» ви можете навести».*

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Зміна поведінки дітей	12
2	Діти задоволені	2
3	Позитивні відгуки батьків	8

Цитати: «Ознайомлення вчителів з методикою програми «Безпечний Простір», Вчителі задоволені. Учні задоволені, позитивне мислення працює. Відчуваю впевненість», «Діти зацікавлені в зустрічах з психологом. Позитивні відгуки батьків. Поведінка дітей на уроках покращилась. Емоційний стан дітей покращився», «Позитивні результати діагностики дітей», «Є запит дітей щодо продовження заняття», «Безпечний простір допоміг. Батьки хочуть. Зросла довіра до психолога», «Було 2 групи, діти стали більш згуртовані, подружились», «Відгуки дітей - однозначно позитивні, є бажання продовжувати участь в проекті. Батьки пишуть відгуки класному керівнику щодо зміни поведінки дітей».

Кожен респондент навів результати своєї роботи, і кожен відмітив позитивний вплив на дітей, який спостерігали не тільки респонденти а також батьки та педагоги.

Запит *«Ваші думки та ідеї щодо покращення проекту «Безпечний простір»* використовувався з метою зібрати ідеї щодо вдосконалення програми «Безпечний простір».

Таблиця 11

Смислові категорії відповідей на питання *«Ваші думки та ідеї щодо покращення проекту «Безпечний простір»* використовувався з метою зібрати ідеї щодо вдосконалення програми «Безпечний простір».

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Гарна програма	10

2	Додати програми на залучення батьків	2
3	не всі вправи відповідають віку	1
4	Додати супервізії	2
5	Додати медитації	2

Цитати: «Важко тримати групу в онлайн, не заходить «щоденник вправ» суперово зайшло «коло довіри». Додати медитації, стабілізаційні», «Онлайн обмежує, до розробників нема запитань», «Все до вповоду, вже є готовий посібник і є презентації, не витрачаєш час на пошук і підготовку», «Батьків залучати. Із 940 батьків приєдналось лише 21. Паралельно працювати з батьками, чиї діти залучені в програму безпечний простір «Сама програма ідеальна. Щоб було більше тренінгів з батьками», «Все подобається. Всього вистачало. Все є».

Питання «Чи хотіли б ви взяти участь в продовженні програми «Безпечний Простір»?» використовувалось з метою виявлення інтересу та проявлення рівня енергії до готовності продовжувати. Всі респонденти з великим піднесенням відповідали позитивно та з натхненням.

Підсумовуючи відповіді на питання можна зробити висновок що всі учасники лишилися задоволеними від проходження навчання в проекті «Безпечний простір», здобули інструментарій на кожен день, відмітили позитивний вплив на дітей та виявили велике бажання та зацікавленість в продовженні навчання за програмою «Безпечний Простір».

2.6.Онлайн анкетування шкільних психологів

Анкета була створена та розміщена за допомогою хмарного сервісу Google Forms, який забезпечує високий рівень надійності, безперервності роботи та конфіденційності збереження даних.

Адреса розміщення анкети:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfQ97iDItxog866MSI5gBeMID10ALYKMvPMwR7CoLLqXJ67AQ/viewform?usp=sf_link

Анкету заповнило 56 респондентів.

Аналіз групи респондентів:

Вкажіть вашу стать
56 responses

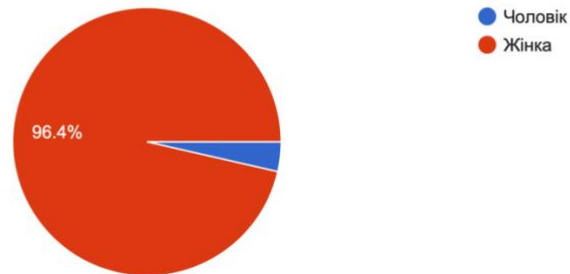

Рис.12. Розподіл респондентів по статі.

96% відсотків респондентів – жінки.

Чи займаєтесь приватною психологічною практикою?
56 responses

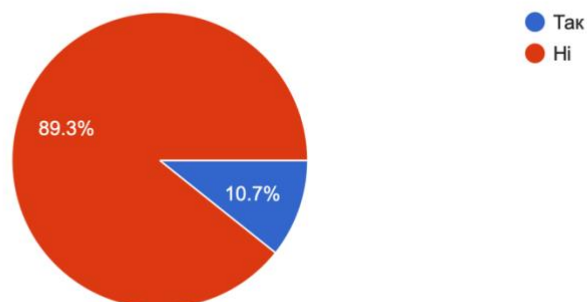

Рис.13. Розподіл респондентів за ознакою чи займаються вони психологічною практикою.

89% респондентів на займаються приватною психологічною практикою.

Чи маєте додаткове місце роботи окрім школи?
56 responses

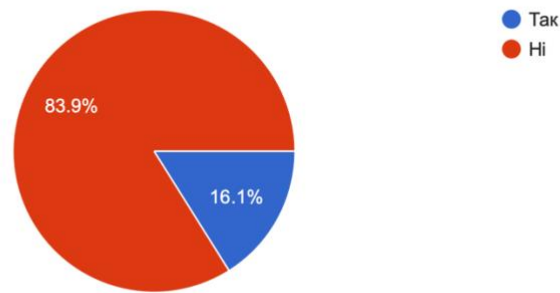

Рис.14. Розподіл респондентів за ознакою чи мають вони додаткове місце роботи.

83% респондентів не мають додаткового місця роботи окрім школи.

Відповіді на загальні питання про застосування навичок і знань отриманих під час участі в проекті «Безпечний Простір».

Коли ви застосовуєте здобуті навички та знання в поточній роботі чи відчуваєте ви, що вони є звичними для вас?

56 responses

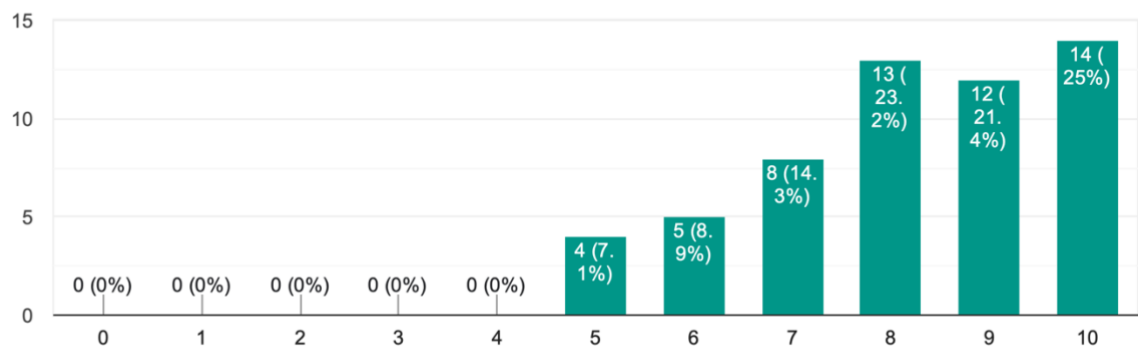

Рис.15. Розподіл відповідей на питання «Коли ви застосовуєте здобуті навички та знання в поточній роботі чи відчуваєте ви, що вони є звичними для вас?»

68% респондентів високо оцінили звичність використання набутих навичок і знань

Чи вважаєте ви, що використання здобутих навичок та знань програми вже стало звичайною частиною вашої роботи?

56 responses

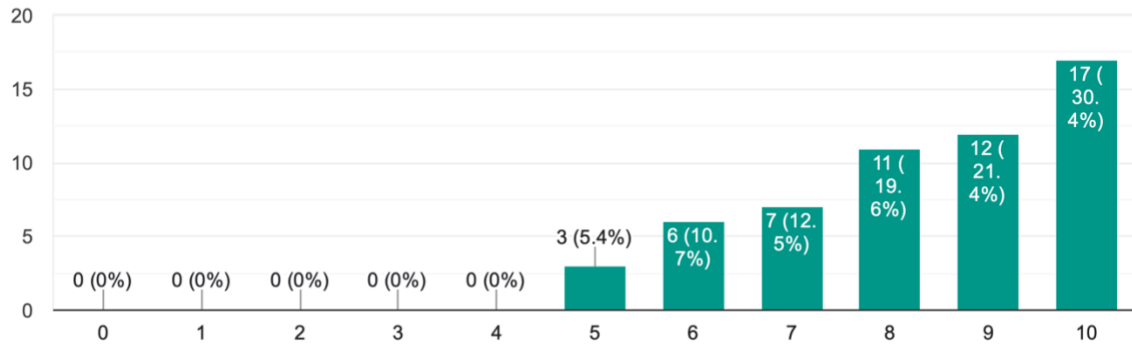

Рис.16. Розподіл відповідей на питання «Чи вважаєте ви, що використання здобутих навичок та знань програми вже стало звичайною частиною вашої роботи?»

70% відсотків респондентів високо оцінили той факт, що використання здобутих навичок є звичайною частиною роботи.

Чи відчуваєте ви, що використання здобутих навичок та знань програми стане звичайною частиною вашої роботи?

56 responses

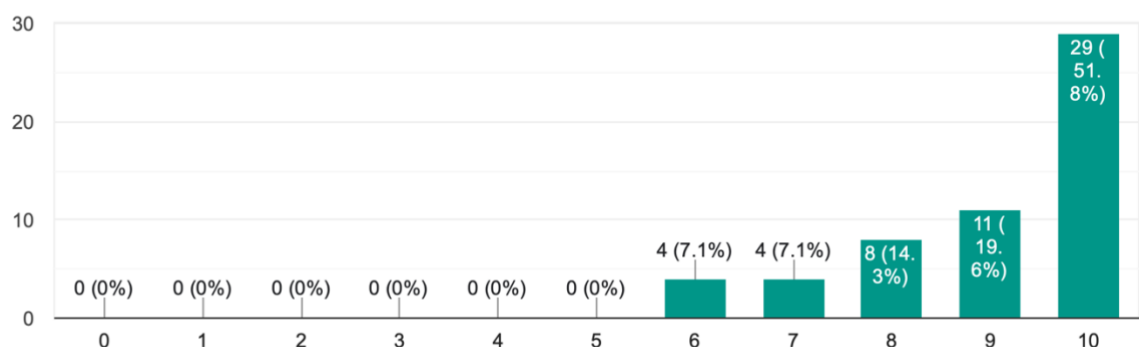

Рис.17. Розподіл відповідей на питання «Чи відчуваєте ви, що використання здобутих навичок та знань програми стане звичайною частиною вашої роботи?»

51% респондентів дали максимальну оцінку факту, щодо використання здобутих навичок і знань стане звичайною частиною роботи. Високу оцінку дали 85% респондентів.

Частина В: Детальні запитання про участь в проекті «Безпечний Простір»

Я помічаю, яким чином програма "Безпечний Простір" відрізняється від звичних підходів у роботі

56 responses

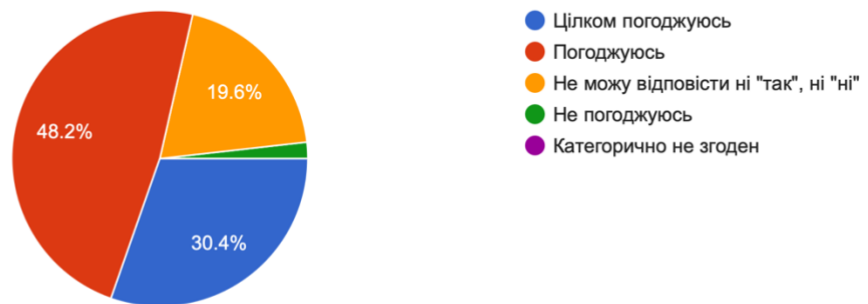

Рис.18. Розподіл відповідей на питання «Я помічаю, як використання нових навичок та знань відрізняється від звичних способів роботи».

78% респондентів погодились з тим, що програма «Безпечний Простір» відрізняється від звичних підходів в роботі.

Працівники мого закладу середньої освіти мають спільне розуміння мети участі в програмі «Безпечний Простір»

56 responses

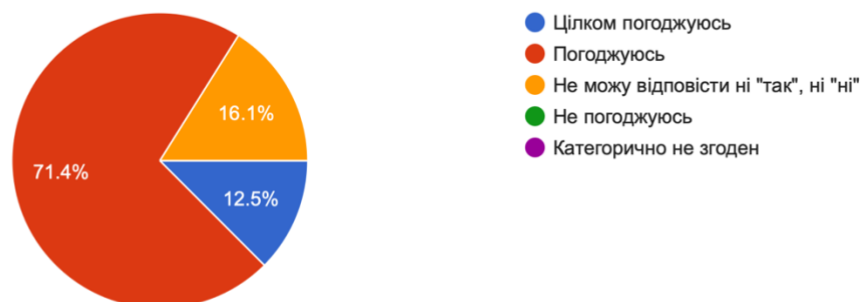

Рис.19. Розподіл відповідей на питання «Працівники даного закладу середньої освіти мають спільне розуміння мети участі в проекті «Безпечний Простір»».

83% респондентів погодились, що працівники їх освітнього закладу середньої освіти мають спільне розуміння мети участі в програмі «Безпечний Простір».

Я розумію, яким чином програма "Безпечний Простір" впливає на зміст моєї роботи
56 responses

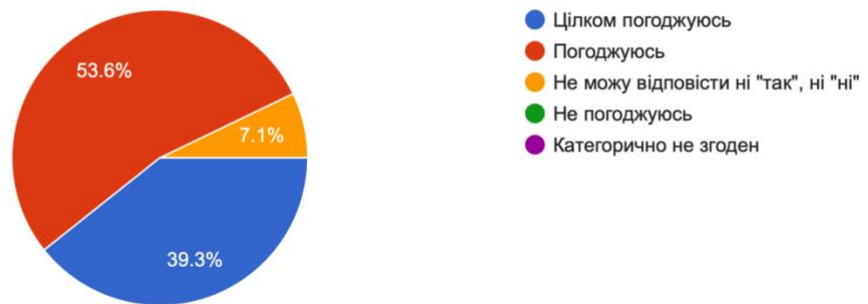

Рис.20. Розподіл відповідей на питання «Я розумію, яким чином програма «Безпечний Простір» впливає на зміст моєї роботи»

92% респондентів розуміють яким чином програма «Безпечний Простір» впливає на зміст їх роботи.

Є лідери, які сприяють впровадженню програми «Безпечний Простір» та залучають до участі інших педагогів
56 responses

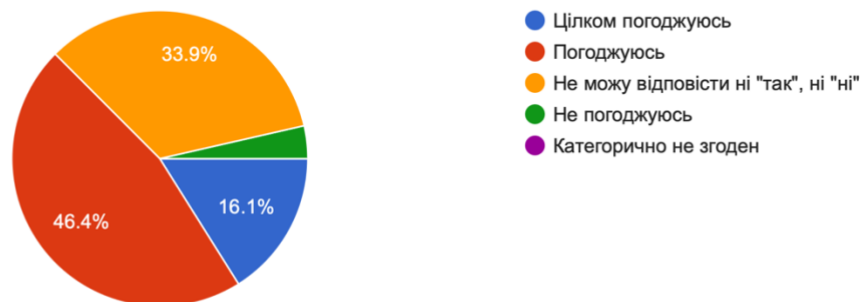

Рис.20. Розподіл відповідей на питання «Є лідери, які сприяють впровадженню програми «Безпечний Простір» та залучають до участі інших педагогів».

62% респондентів погоджуються, що є лідери, які сприяють впровадженню програми «Безпечний Простір» та залучають до участі інших педагогів.

Я переконаний/-на, що участь у програмі «Безпечний Простір» відповідає моїм завданням як психолога
56 responses

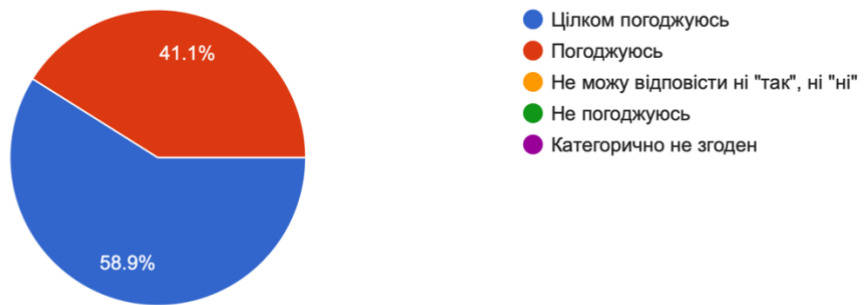

Рис.21. Розподіл відповідей на питання «Я переконаний, що участь у програмі «Безпечний Простір» відповідає моїм завданням як психолога.

Всі 100% респондентів погодились, що участь в програмі «Безпечний Простір» відповідає їх завданням як психологів.

Я відкритий/-та до нових шляхів співпраці з колегами для того щоб впровадити програму "Безпечний Простір"
56 responses

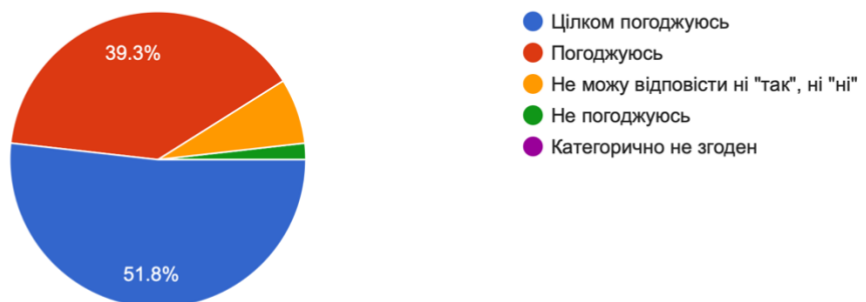

Рис.22. Розподіл відповідей на питання «Я відкритий до нових шляхів співпраці з колегами для того, щоб впровадити програму «Безпечний Простір».

91% респондентів підтвердили що вони відкриті до нових шляхів співпраці з колегами для того, щоб впровадити програму «Безпечний Простір».

Я буду підтримувати впровадження програми «Безпечний Простір»

56 responses

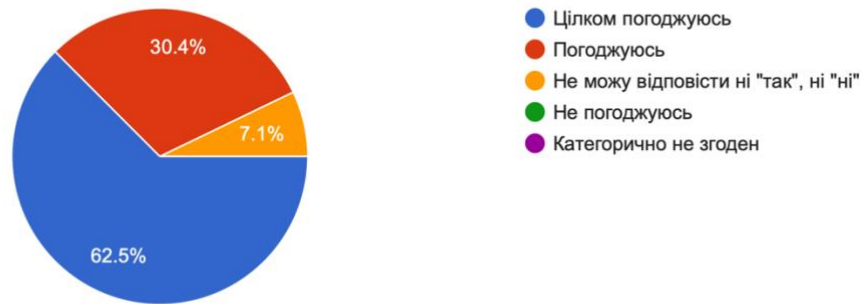

Рис.23. Розподіл відповідей на питання «Я буду підтримувати впровадження програми «Безпечний Простір»».

92% респондентів підтвердили, що будуть підтримувати впровадження програми «Безпечний Простір».

Я можу легко інтегрувати отримані знання і навички програми "Безпечний Простір" у мою діяльність в ролі психолога

56 responses

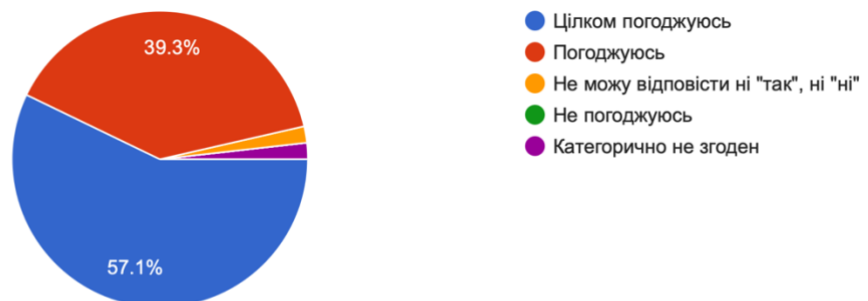

Рис.24. Розподіл відповідей на питання «Я можу легко інтегрувати отримані знання і навички програми «Безпечний Простір» у мою діяльність в ролі психолога».

96 % респондентів підтвердили, що вони можуть легко інтегрувати отримані знання та навички програми «Безпечний Простір» у свою діяльність в ролі психолога.

Програма "Безпечний Простір" шкодить моїм робочим відносинам
56 responses

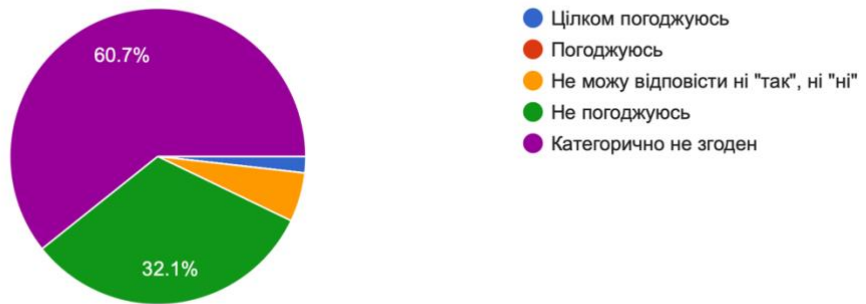

Рис.25. Розподіл відповідей на питання «Програма «Безпечний Простір» шкодить моїм робочим відносинам».

92% респондентів заперечили що участь в програмі «Безпечний Простір» шкодить робочим відносинам.

Я впевнений у спроможності інших психологів використовувати нові знання та навички програми "Безпечний Простір"
56 responses

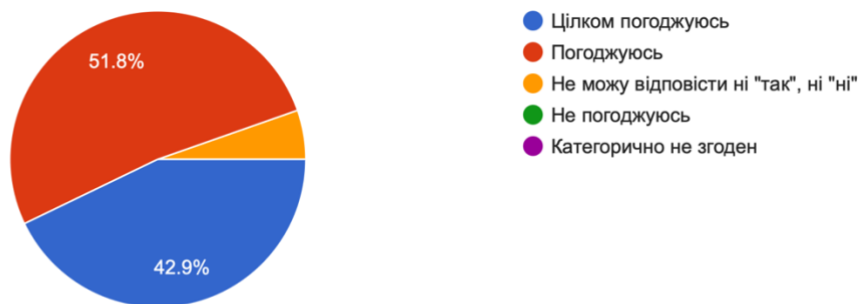

Рис.26. Розподіл відповідей на питання «Я впевнений у спроможності інших психологів використовувати нові знання та навички програми «Безпечний Простір»».

94% респондентів впевнені у спроможності інших психологів використовувати нові знання і навички програми «Безпечний Простір».

Певний вид робіт доручається лише тим, хто має нові навички та знання (пройшов навчання за програмою "Безпечний Простір")

56 responses

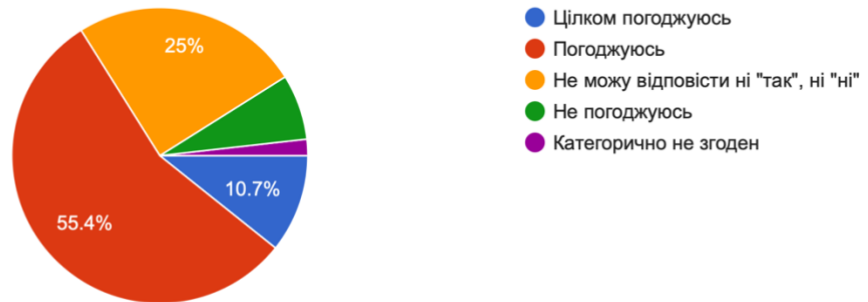

Рис.27. Розподіл відповідей на питання «Певний вид робіт доручається лише тим, хто має нові навички та знання».

66% респондентів погоджуються з тим, що певний вид робіт доручається лише тим, хто має нові навички та знання.

Було проведено достатню підготовку психологів, щоб дати можливість використовувати нові знання та навички програми "Безпечний Простір"

56 responses

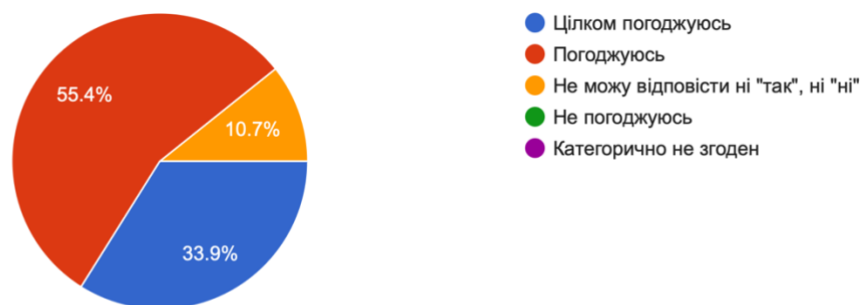

Рис.28. Розподіл відповідей на питання «Було проведено достатню підготовку психологів, щоб дати можливість використовувати нові знання та навички програми «Безпечний Простір»».

89% респондентів підтвердили, що було проведено достатню підготовку психологів, щоб дати можливість використовувати нові знання та навички програми «Безпечний Простір».

Існує достатньо ресурсів для підтримки впровадження програми "Безпечний Простір"
56 responses

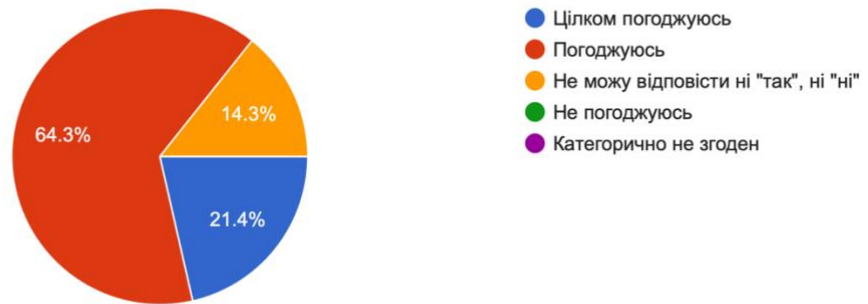

Рис.29. Розподіл відповідей на питання «Існує достатньо ресурсів для підтримки впровадження програми «Безпечний Простір»».

85% респондентів підтвердило, що існує багато ресурсів для підтримки впровадження програми «Безпечний Простір».

Моє керівництво належним чином підтримує впровадження програми "Безпечний Простір"
56 responses

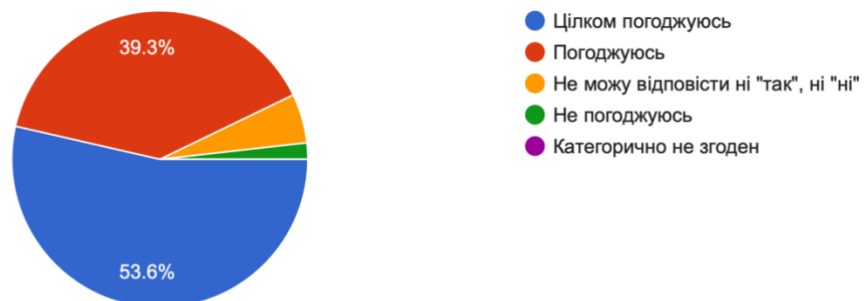

Рис.30. Розподіл відповідей на питання «Моє керівництво належним чином підтримує впровадження програми «Безпечний Простір»».

92% респондентів підтвердило, що керівництво належним чином підтримує впровадження програми «Безпечний Простір».

Я ознайомлений з даними про результати впровадження програми "Безпечний Простір"
56 responses

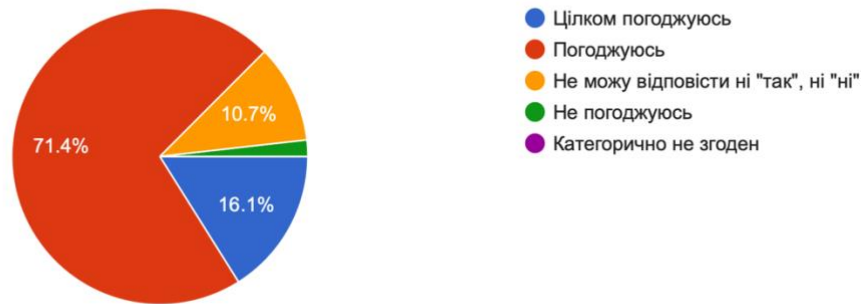

Рис.31. Розподіл відповідей на питання «Я ознайомлений з даними про результати впровадження програми «Безпечний Простір»».

87% респондентів підтвердили, що ознайомлені з даними про результати впровадження програми «Безпечний Простір».

Психологи погоджуються, що програма "Безпечний Простір" варта впровадження
56 responses

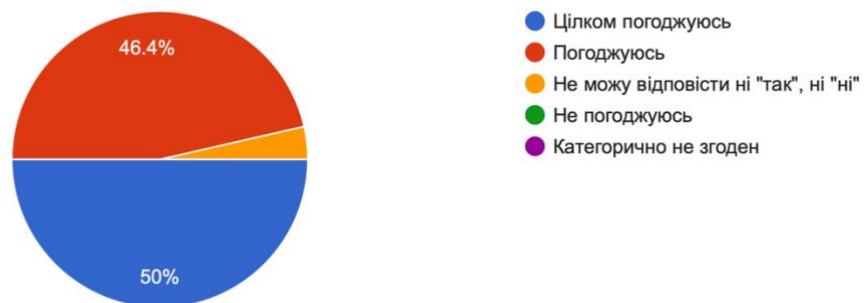

Рис.32. Розподіл відповідей на питання «Психологи погоджуються, що програма «Безпечний Простір» варта впровадження».

96% респондентів погоджуються, що програма «Безпечний Простір» варта впровадження.

Я ціную вплив програми «Безпечний Простір» на мою діяльність в ролі психолога
56 responses

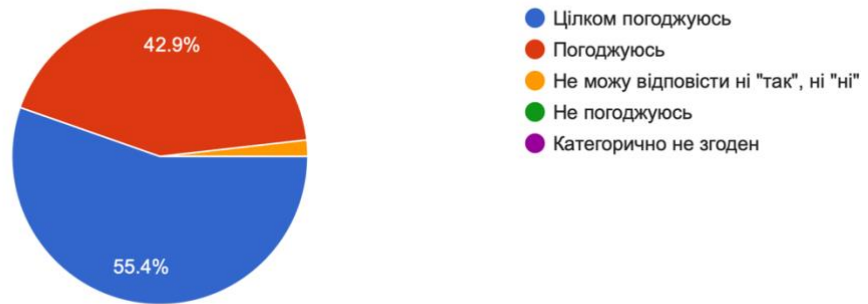

Рис.33. Розподіл відповідей на питання «Я ціную вплив програми на мою діяльність в ролі психолога».

98% респондентів підтверджують, що цінують вплив програми «Безпечний Простір» на свою діяльність в ролі психолога.

Мої відгуки про участь в програмі «Безпечний Простір» можуть бути використані для її покращення в майбутньому
56 responses

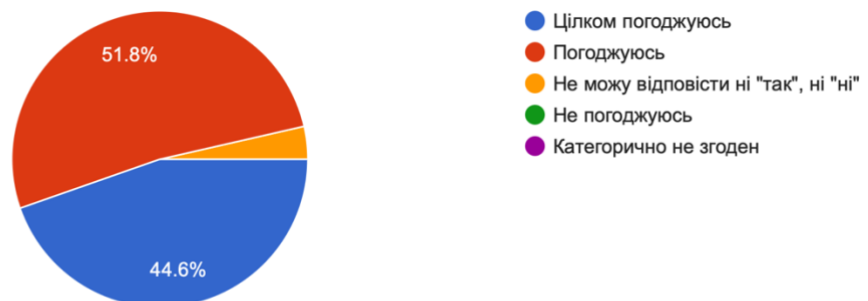

Рис.34. Розподіл відповідей на питання «Мої відгуки про участь в програмі «Безпечний Простір» можуть бути використані для її покращення в майбутньому».

96% респондентів погоджуються, що їх відгуки про участь в програмі «Безпечний Простір» можуть бути використані для її покращення у майбутньому.

Я маю можливість коригувати спосіб використання програми "Безпечний Простір" у моїй діяльності
56 responses

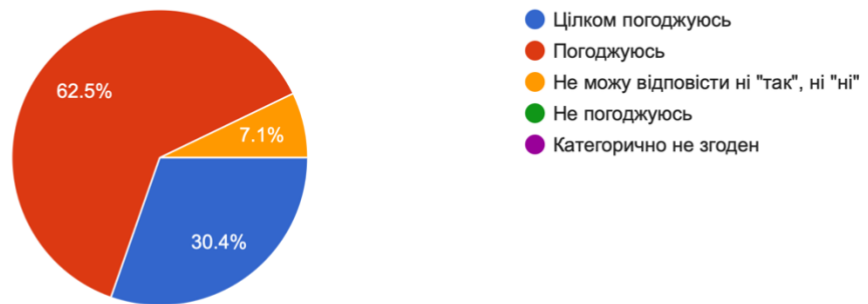

Рис.35. Розподіл відповідей на питання «Я маю можливість коригувати спосіб використання програми «Безпечний Простір» у моїй діяльності».

92% респондентів підтвердили, що мають можливість коригувати спосіб використання програми «Безпечний Простір» у своїй діяльності, що свідчить про гнучкість методологічного підходу, покладеного в основу програми «Безпечний Простір».

Питання «Що вам заважає використовувати нові знання і навички в діяльності як психолога?» використовувалось з метою з'ясувати перелік бар'єрів, які існують та заважають шкільним психологам використовувати нові знання та навички.

Таблиця 12

Смислові категорії відповідей на питання «Що вам заважає використовувати нові знання і навички в діяльності як психолога?».

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Нічого	39
2	Умови війни	8
3	Перенавантаження дітей предметами	4
4	Відсутність підтримки з боку батьків	2
5	Онлайн	3
6	Відсутність фінансування	3
7	Жорсткі вимоги до роботи психолога	1

Цитати: «заважає близькість розташування міста від лінії фронту, нестійкий інтернет», «Нічого, окрім технічних проблем (інтернет, зв'язок з дітьми)», «Нічого не заважає, крім того, що зачасту батьки не вбачають в програмі необхідності та не надають згоду. Можливо це пов'язано з менталітетом громади», «Заважає повітряна тривога, відсутність інтернету», «Зміна форми навчання в умовах воєнного стану», «Жорсткі вимоги системи освіти до роботи психолога в школі», «Щільний графік занять учнів, додаткові гуртки».

Підсумовуючі відповіді респондентів можна визначити наступні сенсові конструкції:

1. Війна в Україні вплинула на освітній процес: перехід на онлайн форму навчання, відсутність гарантованого сервісу по забезпеченню електрики та якісних каналів доступу до мережі Інтернет, постійні повітряні тривоги, розміщення дітей в різних часових поясах, зміна умов проживання дітей.
2. Завантаження дітей освітньою програмою та різними гуртками, нестача часу на психологічну роботу.
3. Супротив батьків.

Питання *«Які конкретні результати використання нових знань і навичок отриманих в процесі участі в проекті «Безпечний простір» ви можете навести?»* використовувалось з метою з'ясувати які результати можуть навести шкільні психологи, як оцінка власної роботи.

Таблиця 13

Смислові категорії відповідей на питання *«Які конкретні результати використання нових знань і навичок отриманих в процесі участі в проекті «Безпечний простір» ви можете навести»*.

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Формування стресостійкості у дітей	36
2	Важко відповісти	5
3	Позитивні відгуки батьків	8
4	Інтерес до психології у дітей	11

5	Кращі відносини з дітьми	2
6	Згуртований клас	11
7	Нові знання та навички	3
8	Діти стали відкритими	22

4. Цитати: «Помітила більшу об'єднаність дітей після завершення "Безпечного простору", зниження тривожності, позитивного мислення», «соціалізація дітей, підтримка один одного, навички конструктивного спілкування і взаємодії», «Діти стали більш відкритими, звертаються за допомогою», «Діти більш стали доброзичливими, відкритими, вдосконалили комунікативні навички і отримали навички самостійного психоемоційного відновлення», «Класи у яких було впроваджено програму "Безпечний простір" стали більш згуртовані!», «Діти ,з якими працюю стали більш контактними, відкритими, розкутими, з щирістю довіряють свої переживання та почуття; освоїли навички саморегуляції, стали впевненішими».

Більшість респондентів відмітили позитивний вплив на психоемоційний стан дітей, які стали більш контактні, відкриті, стресостійкі, почали відчувати себе та побудували новий якісний контакт між собою.

Запит «Ваші думки та ідеї щодо покращення проекту «Безпечний простір» використовувався з метою зібрати ідеї щодо вдосконалення програми «Безпечний простір».

Таблиця 14

Смислові категорії відповідей на питання *«Ваші думки та ідеї щодо покращення проекту «Безпечний простір»* використовувався з метою зібрати ідеї щодо вдосконалення програми «Безпечний простір».

№.п.п.	Смислова категорія	Частота
1	Гарна програма	41
2	Додати програми на залучення батьків	3
3	не всі справи відповідають віку	1

4	Додати супервізії	4
5	Додати медитації	3
6	Поширення інформації про новий набір	1
7	Адаптувати до онлайн роботи	5
8	Матеріальне забезпечення	2
9	Корекція списку літератури	2

Цитати: «Потрібно адаптувати онлайн заняття по тривалості до 30 хвилин», «Залучати по можливості паралельно і батьків»,», «Створення кола спілкування для психологів (на кшталт супервізій, інтервізій), заняття для педагогів та батьків (аби підтримати їх, щоб вони могли підтримувати дітей)», «Матеріальне постійне забезпечення», «більше пристосувати для онлайн роботи

Відповіді респондентів можна згрупувати за наступними сенсовими конструкціями:

1. Адаптація програми для онлайн роботи.

а. Потрібно врахувати, що учасники програми можуть мати різні рівні володіння навичками використання інформаційно-комп'ютерних технологій. Для підвищення якості, рівня неперевності онлайн роботи, підвищення рівня власного комфорту учасників програми під час онлайн роботи необхідно ввести додаткові навчальні модулі щодо використання інформаційно-комп'ютерних технологій (Zoom, Google Meet, Canva, Powerpoint).

б. Учасники програми при роботі в онлайн форматі завжди мають ризик переривання інтернет з'єднання у зв'язку з вимикненням подачі електроенергії як до приміщення де знаходиться учасник програми так і до приміщень де знаходиться телекомунікаційне обладнання провайдера. Це впливає на якість психологічної роботи. Переривання інтернет з'єднання призводить до втрати часу, який іде на повторне підключення, а міг бути спрямований на продуктивну

роботу. До того ж, втрачається увага та інтерес з боку дітей під час втрати інтернет з'єднання. Це потрібно врахувати в подальшому.

2. Активне залучення батьків та педагогів.

а. Було виявлено, що батьки та педагогі не завжди проявляють належне ставлення до участі дітей в програмі «Безпечний Простір». Активне залучення батьків та педагогів буде позитивно впливати на психо-емоційний стан дітей.

3. Матеріальне забезпечення діяльності.

4. Виділення годин для роботи психолога.

а. Було виявлено, що інколи педагоги та шкільні психологи конкурують за години в розкладі. Виділення і закріплення годин для роботи психолога дозволить покращити психологічне здоров'я учнів.

5. Корекція списку літератури (забрати російські джерела).

а. Кожний розділ навчально-методичного посібника має перелік літератури, який потрібно оновити.

6. Адаптація під вікові потреби дітей.

а. Учасниками дослідження було зауважено, що на практиці не всі вправи підходять до дітей певних вікових груп. Даний вектор потребує додаткового дослідження.

2.7. Онлайн анкетування вчителів

Навчання за програмою «Безпечний простір для педагогів» пройшло порядку 7000 осіб. Комунікація з вчителями, щодо запрошення взяти участь у дослідженні, відбувалась аналогічно тому, як відбувалась комунікація з шкільними психологами. Результатом є те, що жоден вчитель не виявив бажання взяти участь в заповненні анкети, що вимагало 10-15 хвилин його власного часу.

Під час аналізу цього феномену було досліджено наявні статті і дослідження стосовно мотивації педагогів та проблематики освітнього процесу[7].

В дослідженні «Моніторингове дослідження щодо забезпечення педагогічними працівниками впровадження реформи НУШ» [21], яке виконав ДНУ «Інститут освітньої аналітики» при МОН України наведено, що:

1. «середній вік українського учителя /вчительки – 46,1 року. З 2017–2018 до 2020–2021 навчального року частка вчителів віком до 30 років зменшилася на 32,5%. Докладніше про це, зокрема в розрізі міста й села»,

2. «“молодий учитель” за тарифною сіткою прирівнюється до спеціаліста, а отже, отримує ставку за 11 розрядом. Це 6 294 гривень за 18 урочних годин на тиждень. Скільки може заробити такий фахівець з урахуванням надбавок, доплат і податків, зокрема будучи класним керівником»,

3. *«Зарплата повністю демотивує, оскільки присвячуєш роботі увесь свій вільний час, а отримуєш засоби для мінімального прожиття»*, – так відповіла на питання про заробіток молодого вчителя одна з респонденток діагностичного опитування, яке редакція НУШ провела в жовтні 2023 року. Ми дізналися, що, крім рівня зарплат, молодих учителів непокоять такі проблеми, як формальність наставництва, перевантаженість і дискримінація (ейджизм), невідповідність підготовки в закладах вищої освіти до викликів роботи в школі, а найголовнішою причиною, яка тримає молодь у школі, є любов до дітей».

Перевантаження та низький рівень компенсації праці, відсутність фінансового відшкодування участі в дослідженні призводить до втрати інтересу щодо участі у даному дослідженні. В Європі участь у подібних дослідженнях компенсується кожному учанику в розмірі 20-70 Євро.

Персональні комунікації з вчителями, які пройшли навчання за програмою «Безпечний Простір» не планувались по причині обмеження часових та фінансових ресурсів. Тема цікава для продовження дослідницької діяльності.

Висновки до другого розділу

В процесі дослідження особливостей впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти встановлено, що:

- 100% респондентів погодились, що участь в програмі «Безпечний Простір» відповідає їх завданням як психологів,
- 96% респондентів погоджуються, що програма «Безпечний Простір» варта впровадження,
- 96 % респондентів підтвердили, що вони можуть легко інтегрувати отримані знання та навички програми «Безпечний Простір» у свою діяльність в ролі психолога,
- 92% респондентів підтвердили, що будуть підтримувати впровадження програми «Безпечний Простір»,
- всі учасники відмітили позитивний вплив програми на психологічне здоров'я учнів.

РОЗДІЛ III РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ "БЕЗПЕЧНИЙ ПРОСТІР" НА РІВНІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.

Проаналізувавши результати проведеного дослідження запропоновано наступні елементи для покращення впровадження та функціонування програми «Безпечний простір»

1. Оновлення інформаційних джерел:

- Переробити всі матеріали та ресурси, замінивши російськомовні джерела на україномовні та авторитетні іноземні джерела. Це забезпечить більш широкий доступ до актуальних та науково обґрунтованих даних та вимоги сьогодення.

- на момент написання дисертації цей недолік вже був усунутий. Зокрема, це говорить, що команда впровадження проекту «Безпечний Простір» також виділила цю проблему і в даному дослідженні прийшли до схожого висновку.

2. Підвищення кількості та якості супервізій в післяпроектний період:

- В рамках проекту запроваджено проведення 20 регулярних щотижневих супервізійних зустрічей. Після завершення проекту необхідно продовжувати супервізійні зустрічі.

- Впровадити регулярні супервізії для психологів, педагогів та інших учасників програми в післяпроектний період. Це забезпечить професійний зворотній зв'язок, підтримку у складних випадках та постійне вдосконалення навичок.

- Виділити додатковий фінансовий, людський та часовий ресурс для організації, проведення та контролю супервізійних груп в післяпроектний період.

- Залучення учасників проекту «Безпечний Простір» до участі в супервізійних групах буде сприяти підвищенню рівня стресостійкості учасників[34].

- Запрошення учасників проекту до участі в супервізійних групах буде додатковим мотиваційним фактором щодо нормалізації використання знань і навичок здобутих під час навчання за програмою «Безпечний Простір» [24].

3. Залучення батьків до програми:

- Організувати систематичні зустрічі з батьками для підвищення їхньої обізнаності щодо стресу та його наслідків у дітей, а також для навчання методів підтримки та комунікації зі своїми дітьми. Ефективна робота з батьками є важливою складовою загальношкільних програм з покращення психічного здоров'я. У дослідженні «Батьківські погляди на шкільні ініціативи зі зміцнення психічного здоров'я пов'язані з самооцінкою батьківських здібностей» проведеного Хелен Аскелл-Вільямс аналізується сприйняття батьками шкільних ініціатив та досліджується зв'язок між низьким рівнем ефективності роботи з батьками і їхньою оцінкою діяльності школи. Виявлено, що батьки та їхні сім'ї, які найбільше потребують залучення, інформації та підтримки, можуть бути найменш схильними до того, щоб скористатися такою підтримкою. Традиційні методи залучення батьків, такі як інформаційні бюлетені та батьківські збори, можуть бути недостатньо ефективними для залучення таких батьків. Дослідження показує, що для того, щоб загальношкільні ініціативи зі зміцнення психічного здоров'я залучали різноманітну батьківську спільноту, підхід до роботи з батьками з низькою батьківською ефективністю потребує креативного переосмислення[12].

- Допомога з організацією систематичних зустрічей з батьками дозволить зняти робоче навантаження з шкільних психологів та буде сприяти їх мотивації, так як вони будуть бачити додаткову зовнішню підтримку.

- Виділити додатковий фінансовий, людський та часовий ресурс для організації, контролю та проведення систематичних зустрічей з батьками.

4. Посилення взаємодії з вчителями:

- Організувати інтегративні тренінги для відпрацювання навичок взаємодії між вчителями та шкільними психологами.

- Виділити додатковий фінансовий ресурс для активного залучення вчителів до участі в програмі «Безпечний Простір».

- На етапі конкурсного відбору відбирати лише ті заклади освіти, де вже сформовані проектні групи за участі вчителів та шкільних психологів, які чітко розуміють мету майбутнього проекту та роль кожного учасника проектної групи. Реалізація даної рекомендації дозволяє відмітити позитивно три основні складові теорії процесу нормалізації : узгодженість (coherence), когнітивну участь (cognitive participation), колективні дії (Collective action) що підвищить вірогідність успішності майбутнього проекту.

5. Психологічна підтримка учасників програми:

- Впровадити систему регулярної психологічної підтримки для шкільних психологів та вчителів, яка може включати індивідуальні та групові сесії з психологами.

- В ході дослідження було виявлено що одним з основних бар'єрів є персональна втома та нестача власного ресурсу. Рівень фінансового забезпечення працівників освітньої сфери не дозволяє їм скористатись платними послугами професійних психологів та психотерапевтів. Це буде виступати інструментом підтримки психоемоційного стану психологів та вчителів та додатковим мотиваційним фактором продовжувати надавати допомогу іншим.

- Виділити додатковий фінансовий ресурс для організації регулярної психологічної підтримки учасників проекту.

6. Моніторинг та оцінка ефективності програми:

- Створити механізми для регулярного моніторингу та оцінки ефективності програми, включаючи збір зворотного зв'язку від дітей, батьків і педагогів, адміністрації навчального закладу та шкільних психологів. Це дозволить своєчасно виявляти проблеми та вносити необхідні корективи.

- Дана рекомендація спрямована лише на оцінку ефективності впровадження програми «Безпечний Простір». Дослідження існуючої системи моніторингу діяльності шкільного психолога, що регламентовано нормативними документами МОН України не входить в рамки даного дослідження. Це є цікавий вектор для подальшого дослідження.

- Розробити та впровадити на регулярній основі вимірювання рівня вітальності (депресії) серед шкільних психологів та вчителів (учасників програми «Безпечний Простір»).

- Виділити додатковий фінансовий ресурс для організації моніторингу та оцінки ефективності програми.

7. Створення комітету з впровадження програми:

- Заснувати окремий комітет на рівні закладу середньої освіти, який відповідатиме за контроль та координацію впровадження програми "Безпечний простір" на всіх етапах. Комітет розроблятиме мотиваційну та компенсаційну програму для членів проектної групи, що включатиме винагороди за досягнення у впровадженні та підтримці програми. Реалізація даної рекомендації дозволяє відмітити позитивно всі чотири основні складові теорії процесу нормалізації : узгодженість (coherence), когнітивну участь (cognitive participation), колективні дії (Collective action), рефлексивний моніторинг (reflexive monitoring) що підвищить вірогідність успішності майбутнього проекту та прогнозованість кожного етапу впровадження[6].

8. Розробка конкурсної програми відбору учасників проекту «Безпечний простір» як для закладів середньої освіти так і для працівників закладів середньої освіти:

- У зв'язку з обмеженим фінансуванням програми надавати право на участь в програмі та допомоги з впровадженням лише тим учасникам, які доведуть свою готовність не лише пройти навчання, а взяти участь в повноцінному впровадженні програми на рівні свого закладу освіти, та готовності допомагати з впровадженням програми «Безпечний Простір» в інших навчальних закладах виступаючи в ролі експертів. Та допомагаючи розбудовувати процеси взаємодії між психологами, педагогами, адміністрацією закладу, дітьми та батьками.

- Розробити конкурсні умови на рівні закладу освіти: заклад освіти має сформулювати проектну команду з психологів та вчителів, і довести що ця проектна група буде працювати злагоджено і всі учасники мають спільну мету. Це буде критичним фактором успіху впровадження, так як від взаємодії вчителя,

адміністрації і психолога буде залежати ефективність роботи з дітьми і вплив на покращення психологічного здоров'я дитини буде в цьому випадку максимальний, а ніж проводити конкурс лише серед психологів, на яких покладається додаткова і неоплачувана функція агента змін в освітньому закладі. Реалізація даної рекомендації дозволяє відмітити позитивно всі чотири основні складові теорії процесу нормалізації : узгодженість (coherence), когнітивну участь (cognitive participation), колективні дії (Collective action), рефлексивний моніторинг (reflexive monitoring) що підвищить вірогідність успішності майбутнього проекту та прогнозованість кожного етапу впровадження.

9. Перегляд рівня компенсації працівників освітньої сфери.

- Результати опитування вчителів підтверджують факт слабкої мотивації вчителів до психологічних ініціатив в зв'язку з робочим перевантаженням та слабкою мотивацією до додаткових активностей, що пов'язано з низьким рівнем оплати праці педагогів в Україні. Результати дослідження «Моніторингове дослідження щодо забезпечення педагогічними працівниками впровадження реформи НУШ» показали дефіцит кадрів в 2022 році [34]: «Зменшення кількості вчителів протягом досліджуваних років зумовило збільшення на 71,3% і кількості вакантних посад (ставок) учителів у закладах загальної середньої освіти. Проте збільшення кількості вакансій не пропорційне зменшенню кількості вчителів. Тому спостерігається тенденція до значного відтоку учителів на рівні загальної середньої освіти». Також в дослідженні наводяться наступні фактори, що характеризують звільнення педагогів за кордоном і є схожими для педагогів в Україні: «За даними міжнародного звіту ОЕСР, серед факторів, що спонукають учителів залишити вчительську професію, є такі, що стосуються специфіки професії вчителя (наприклад, пільги та умови праці, зниження попиту на вчителів) та/або загалом ринку праці (наприклад, відносна заробітна плата за іншими професіями). До індивідуальних дослідники відносять об'єктивні (наприклад, вік чи регіон) або більш суб'єктивні (наприклад, стрес на роботі) фактори [35].

- переглянути структуру робіт, яка не найкращим чином використовує фінансування. Зменшення частки паперової і бюрократичної роботи з

моніторингу (не дуже ефективного) і збільшення частки практичної роботи і супервізії, як приклад такого перерозподілу.

10. Організація навчання особливостям застосування теорії процесу нормалізації при впровадженні нових ініціатив на прикладі впровадження проекту «Безпечний Простір».

- Розробити навчально-методичний матеріал з теми «Організація навчання особливостям застосування теорії процесу нормалізації при впровадженні нових ініціатив на прикладі впровадження проекту «Безпечний Простір».

- Організувати проходження навчання серед адміністрації, педагогами та психологами закладу освіти. Це дозволить якісно підготувати проектну команду з боку закладу освіти. Це буде якісною інтервенцією для впливу на основні складові теорії процесу нормалізації: узгодженість (coherence), зрозуміти важливість когнітивної участі (cognitive participation) кожного учасника проектною командою та позитивний вплив узгодженої колективної дії (Collective action). Дозволить поглянути на процес впровадження нових ініціатив з іншої точки зору (helicopter view).

- Виділити додатковий фінансовий ресурс для організації навчання особливостям застосування теорії процесу нормалізації при впровадженні нових ініціатив на прикладі впровадження проекту «Безпечний Простір».

Описані вище заходи допоможуть забезпечити більш ефективно впровадження програми "Безпечний простір" та підвищити її результативність у підтримці психологічного благополуччя дітей, які пережили психотравматичні події.

Потрібно врахувати, що в більшості закладів середньої освіти фінансування є законодавчо зарегульованим, що вносить труднощі в збільшенні фінансування освітніх ініціатив як на державному так і на місцевому рівнях.

Питання фінансування наведених вище ініціатив рекомендовано обговорювати та вирішувати з міжнародними фінансовими інституціями, які мають потрібні статті фінансування та досвід роботи в Україні такі як USAID, UNICEF та інші.

Висновки до третього розділу

Провівши дослідження та проаналізувавши отримані результати було підготовлено перелік рекомендацій щодо підвищення ефективності впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти.

Наукова новизна полягає в застосуванні теорії процесу нормалізації для оцінки ефективності впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.

Практична користь полягає в застосуванні теорії процесу нормалізації як на етапі оцінки ефективності так і на етапі планування наступних впроваджень. Відслідковування всіх чотирьох складових теорії процесу нормалізації: узгодженість (coherence), когнітивну участь (cognitive participation), колективні дії (Collective action), рефлексивний моніторинг (reflexive monitoring) дозволяє підвищити якість наступних впроваджень проекту «Безпечний Простір» та збільшити кількість дітей, у яких завдяки участі в програмі «Безпечний Простір» покращився рівень психологічного здоров'я. Застосування принципів теорії процесу нормалізації в процесі впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти під час ма' кінцеву мету, яка була сформульована в моделі BeeWell, впровадженій в британських школах: “Для суспільства набагато краще формувати здоровіших дітей, ніж лагодити зламаних дорослих.(It's much better for society to build stronger children than to repair broken men)”[9].

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі представлено результати теоретичного обґрунтування й емпіричного дослідження особливостей впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни, розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності впровадження комплексної програми «Безпечний Простір» на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.

На основі теоретичного аналізу виокремлені та розкриті основні чинники та наслідки впливу війни на психічний стан дитини, наслідки та механізми подолання наслідків впливу війни на освітній процес, особливості використання теорії процесу нормалізації під час впроваджень іновацій і в освітній сфері в тому числі, розглянуто особливості реалізації ученьцетрованого підходу.

Виявлено, що для дітей, які перебували в зоні бойових дій, характерні такі прояви, як астенія, емоційна лабільність, напруга, підвищена психічна втомлюваність, головний біль, запаморочення. Були виявлені соматичні скарги (97,6%), підвищені рівні тривоги та депресії. Серед суб'єктивних скарг найпоширенішими були порушення сну (96,8%). Друге місце посідали скарги на дратівливість (68,5%), порушення когнітивних процесів (51,0%), тривога (50,4%), стомлюваність (42,4%), зниження мотивації до навчання (40,8%), агресія (36,8%), зниження енергії. Також спостерігалось відновлення або загострення хронічної патології у вигляді симптомів енурезу, нав'язливих дій, тиків, заїкання. Почти у всіх дітей спостерігався знижений настрій, що пояснювався можливістю загрози життю, зміною звичного місця проживання та стереотипу життя, кола спілкування та оточення, відсутністю необхідних умов для гри.

Теорія процесу нормалізації (NPT) була розроблена для вивчення та пояснення того, як нові технології, інновації та практики інтегруються у повсякденну роботу і стають «нормальними». Ця теорія аналізує механізми, що впливають на успішність або невдачу впровадження, фокусуючись на чотирьох ключових компонентах: Когерентність (Coherence), Когнітивне залучення (Cognitive Participation), Колективні дії (Collective Action), Рефлексивний моніторинг (Reflexive Monitoring).

Використання теорії процесу нормалізації дозволяють спланувати впровадження інновацій як в освітній сфері, так і в сфері охорони здоров'я.

Зміст і основні напрями магістерської роботи лежать у площині реалізації сучасних завдань щодо покращення впровадження та оцінки існуючих впроваджень інноваційних ініціатив, спрямованих на розвиток навичок стресостійкості, зменшення впливу війни на психологічне здоров'я громадян України, і в першу чергу зменшення впливу війни на ментальне здоров'я дітей.

В результаті проведеної роботи можна сформулювати наступні висновки:

1. На підставі аналізу зарубіжної та вітчизняної літератури виокремлено основні наукові підходи до дослідження впливу війни на психологічне здоров'я дітей.

2. На підставі аналізу зарубіжної та вітчизняної літератури виокремлено основні наукові підходи до дослідження впливу війни на освітні процеси.

3. На підставі аналізу зарубіжної та вітчизняної літератури виокремлено основні наукові підходи до дослідження застосування теорії процесу нормалізації при плануванні та оцінки якості впроваджень інновацій в освітній сфері та сфері охорони здоров'я. Розглянуто основні складові теорії процесу нормалізації та її еволюційний розвиток та зростання практичного використання знань та підходів теорії процесу нормалізації.

4. Підготовлено та проведене емпіричне дослідження особливостей впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.

5. В рамках підготовки проведення дослідження було адаптовано опитувальник NoMAD з врахуванням всіх особливостей адаптації опитувальника, які рекомендовані розробниками. Для адаптації опитувальника було залучено групу незалежних перекладачів, які координувались А.В. Сотниковим, кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри іноземних мов КНЛУ.

6. В результаті проведення емпіричного дослідження було встановлено:

- 100% респондентів погодились, що участь в програмі «Безпечний Простір» відповідає їх завданням як психологів,

- 96% респондентів погоджуються, що програма «Безпечний Простір» варта впровадження,

- 96 % респондентів підтвердили, що вони можуть легко інтегрувати отримані знання та навички програми «Безпечний Простір» у свою діяльність в ролі психолога,

- 92% респондентів підтвердили, що будуть підтримувати впровадження програми «Безпечний Простір»,

- всі учасники відмітили позитивний вплив програми на психологічне здоров'я учнів.

- були виявлені існуючі бар'єри впровадження програми «Безпечний Простір» на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.

- був розроблений перелік рекомендацій на основі теорії процесу нормалізації щодо підвищення ефективності впровадження програми «Безпечний Простір» на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни:

- Оновлення інформаційних джерел.
- Підвищення кількості та якості супервізій в післяпроектний період.
- Залучення батьків до програми.
- Посилення взаємодії з вчителями.
- Психологічна підтримка учасників програми.
- Моніторинг та оцінка ефективності програми.
- Створення комітету з впровадження програми.
- Розробка конкурсної програми відбору учасників проекту «Безпечний простір» як для закладів середньої освіти так і для працівників закладів середньої освіти.
- Перегляд рівня компенсації працівників освітньої сфери.

- Організація навчання особливостям застосування теорії процесу нормалізації при впровадженні нових ініціатив на прикладі впровадження проекту «Безпечний Простір».

6. Наукова новизна полягає в застосуванні теорії процесу нормалізації для оцінки ефективності впровадження впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни.

7. Практична користь полягає в застосуванні теорії процесу нормалізації як на етапі оцінки ефективності так і на етапі планування наступних впроваджень. Відслідковування всіх чотирьох складових теорії процесу нормалізації: узгодженість (coherence), когнітивну участь (cognitive participation), колективні дії (Collective action), рефлексивний моніторинг (reflexive monitoring) дозволяє підвищити якість наступних впроваджень проекту «Безпечний Простір» та збільшити кількість дітей, у яких завдяки участі в програмі «Безпечний Простір» покращився рівень психологічного здоров'я. Застосування принципів теорії процесу нормалізації в процесі впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти під час ма' кінцеву мету, яка була сформульована в моделі BeeWell, впровадженій в британських школах: "Для суспільства набагато краще формувати здоровіших дітей, ніж лагодити зламаніх дорослих. (It's much better for society to build stronger children than to repair broken men)"[9].

8. Результати проведеної роботи підтвердили достовірність висунутої нами гіпотези про те, що війна впливає на всі процеси життєдіяльності як людини так і держави. Виявлення бар'єрів впровадження програми «Безпечний Простір», пов'язаних з війною дозволить внести зміни в методологію та процес впровадження програми «Безпечний Простір» та підвищити ефективність роботи шкільних психологів, якість взаємодії шкільних психологів з педагогами, адміністрацією школи, учнями та їх батьками.

9. Магістерська робота не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективи подальшого дослідження пов'язані з вивченням застосування теорії нормалізації процесу під час впровадження розроблених в роботі рекомендацій для встановлення нової нормальності впровадження комплексної програми

«Безпечний Простір» та тиражування застосування адаптованої анкети NoMAD для аналізу ефективності впроваджень подібних проектів на державному рівні, таких як «ТИ ЯК?» та інших програм національного рівня спрямованих на зменшення впливу війни на психологічне здоров'я громадян України, в тому числі програм з ментального здоров'я для учасників бойових дій, та діючих військових.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданов, С. О., Гірник, А. М., Лазоренко, Б. П., Савінов, В. В., & Соловйова, В. В. (2016). Соціально-психологічні чинники порушення стресостійкості дітей, що проживають у буферній зоні воєнного конфлікту на Сході України. Проблеми політичної психології, 4(18), 40-61.
2. Богданов, С., Гніда, Т., Залеська О., Лунченко Н., Панок В., Соловйова В. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу у дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір» : навч.-мет. посіб. Київ : НаУКМА, ГЛІФ Медіа, 2017. 208 с
3. Вавілова А.С., Кіба С.Г. Захисна організація особистості при переживанні деперсоналізації та дереалізації. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Психологія». 2022. Т. 33(72). № 3. С. 113–118.
4. Васьківська С. В. Про дитячу тривожність // Початкова школа. – 2020.– №9. – С. 8 – 11.
5. Війна та освіта. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи. Дослідження. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/ua-saved_overview-report-2022-web.pdf
6. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001– 416 с. 84
7. Волошок О. В. Психологічний аналіз проблем тривожності особистості. Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2015. С. 479–484. Вплив війни на психічне здоров'я дітей. URL: <https://warchildhood.org/ua/impact-of-war-on-childrens-mental-health/>
8. Гірник А. М. Теоретичні засади і процедура фрілістингу / А. М. Гірник // Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. - 2016. - Т. 188. - С. 50-55. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMApp_2016_188_11.
9. Гірник А. М. Особливості і проблеми використання фрілістингу в психологічних дослідженнях / А. М. Гірник // Якісні дослідження в психології: проблеми та їх вирішення : Всеукраїнська науково-практична конференція: тези

доповідей, Дніпро, 23–24 січня 2022 р.. - Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2022. - С. 13-18.

10. Гуд Г. О. Емоційна сфера особистості: теоретико-методологічний аспект дослідження. Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / гол. ред. С. Д. Максименко. Київ; Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2018. Т. XIV. Вип. I. С. 84–94.

11. Гуд Г. О. Негативні переживання дітей дошкільного й молодшого шкільного віку: психодіагностичний контекст досліджень. Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / гол. ред. С. Д. Максименко. Київ; Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2018. Том IX. 3. Вип. 11. С. 381–393

12. Дитяча шкала впливу подій (8). URL: http://ipz.org.ua/wpcontent/uploads/2017/10/cries8_ukr_1.pdf (дата звернення: 30.03.2022).

13. Діти та війна: навчання технік зцілення. URL: https://i-cbt.org.ua/children_war/

14. Допомога дітям, постраждалим внаслідок воєнного конфлікту: Довідник вихователя дошкільного навчального закладу / Н.В. Пророк, С.А. Гончаренко, Л.О. Кондратенко та ін., за ред. Н.В. Пророк. Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2015. 84 с.

15. Залеська О. Діти в умовах травматичної кризи. Психолог: всеукраїнська газета для психологів, учителів, соціальних педагогів. 2015. №11–12. С. 35–38.

16. Карпенко Наталія Володимирівна. Психологічні детермінанти страхів та шляхи їх подолання у дошкільників: Дис... канд. психол. наук: 19.09.20 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2020. - 249с. - Бібліогр.: С.181-195.

17. Моніторингове дослідження щодо забезпечення педагогічними працівниками впровадження реформи НУШ: інформаційно-аналітичні матеріали / ДНУ “Інститут освітньої аналітики. Київ, 2022. 84 с. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/teaching-staff_2022.pdf

18. Новікова, Л. (2021). Стресові ситуації в житті українців. URL: <https://www.kiis.com.ua/lang=ukr&cat=reports&id=1096&page=1&t=7>

19. Оверчук В. Проблема психологічної безпеки особистості в умовах військового стану. Наукові перспективи. 2022. № 12(30). С. 461–471.
20. Оніщенко Н.В., Тимченко О.В. Особливості використання психологічних захисних механізмів та копінг-стратегій цивільним населенням, постраждалим від надзвичайної ситуації воєнного характеру. Психологічний журнал. 2022. Вип. 8. С. 81–92.
21. Освіта в Україні: виклики та перспективи. Інформаційно - аналітичний збірник. Київ 2020 р.86
22. Отрощенко, Н. Л. (2016). Соціально-педагогічна та психологічна підтримка дітей та молоді у стресових ситуаціях на депресивній території. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, 1(298), 257-263.
23. Підчасов Є.В., Чепелева Н.І. Вплив пролонгованих травматичних подій (військових подій) на емоційну сферу дитини. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві : зб. матеріалів VII Всеукр. науково-практичної конференції, 28 жовтня 2022 р. Львів, 2022. С. 276–279.
24. Процик Л. Переживання надзвичайної ситуації як вітальної загрози. Наукові перспективи. 2022. № 12(30). С. 500–509.
25. Романовська, Д.Д., Ящук, М.Г. Ефективні технології розвитку та відновлення стресостійкості/життєстійкості у дітей та дорослих. Методичний посібник для практичних психологів, соціальних педагогів. Чернівці, 2018. - 180 с.
26. Савицька Світлана Олексіївна. Психолого-педагогічні умови подолання особистісної тривожності у дітей дошкільного й молодшого шкільного віку: Дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2020. – 242 л.
27. Семиченко В. А. Психологія емоцій. Київ: Магістер-S, 1998. 128 с.
28. Сопрун Ірина Павлівна. Розвиток емоційної сфери дітей дошкільного віку в різних соціальних умовах виховання: Дис. канд. психол. наук: 19.00.07 Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. - О., 2000. – 236 с.87

29. Сміт П., Дирегров Е., Юле У. Діти та війна: навчання технікам зцілення. Children and War Foundation, Bergen, Norway 1999–2012. Львів : Інститут психічного здоров'я УКУ, 2014. 70 с.
30. Стан психологічного здоров'я дітей із зони військового конфлікту на Сході України / І.С. Лебець та ін. Охорона здоров'я дітей та підлітків. 2019. № 1. С. 27–30.
31. Стрілецька І. І. Особистісна тривожність як складний полідетермінований психічний процес. Інсайт : зб. наук. праць студентів, аспірантів та молодих вчених / ред. кол. І. В. Шапошникова, О. Є. Блинова та ін.]. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2016. Вип. 13. С. 299–301.
32. Технології психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (з досвіду роботи) / авт. кол: В. В. Байдик, Ю. С. Бондарук, Ю. П. Гопкало, Т. Б. Гніда, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, І. І. Ткачук; за наук. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2021. 118 с.
33. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації: монографія / Т.М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.
34. Царькова О. В. Теоретичні аспекти прояву психологічного феномену тривожності. Актуальні проблеми психології. 2015. Т. 7. Вип. 38. С. 479–491.
35. Шляхи подолання дитячої психотравми в діяльності працівників психологічної служби: метод. рек. / Музиченко І.В., Ткачук І.І. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 88 с.
36. Щербакова Т. Зняття тривожності і страхів у дошкільників //Психолог. – 2020. - № 16. – С. 21-27.
37. Яцина О.Ф. Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків. Наукові перспективи. 2022. № 7(25). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7\(25\)-554-567](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7(25)-554-567)
38. Byrne D. Evaluating complex social interventions in a complex world. *Evaluation*. 2013;19(3):217–228.

39. Campbell NC, Murray E, Darbyshire J, Emery J, Farmer A, Griffiths F, Guthrie B, Lester H, Wilson P, Kinmonth AL. Designing and evaluating complex interventions to improve health care. *BMJ*. 2007 Mar 3;334(7591):455-9. doi: 10.1136/bmj.39108.379965.BE. PMID: 17332585; PMCID: PMC1808182.
40. Huddleston L, Turner J, Eborall H, Hudson N, Davies M, Martin G. Application of normalisation process theory in understanding implementation processes in primary care settings in the UK: a systematic review. *BMC Fam Pract*. 2020 Mar 16;21(1):52. doi: 10.1186/s12875-020-01107-y. PMID: 32178624; PMCID: PMC7075013
41. Farr M, Banks J, Edwards HB, Northstone K, Bernard E, Salisbury C, et al. Implementing online consultations in primary care: a mixed-method evaluation extending normalisation process theory through service co-production. *BMJ Open*. 2018;8(3):e019966.
42. Finch TL, Mair FS, O'Donnell C, Murray E, May CR. From theory to 'measurement' in complex interventions: methodological lessons from the development of an e-health normalisation instrument. *BMC Med Res Methodol*. 2012;12(1):69.
43. Grol R, Grimshaw J. From best evidence to best practice: effective implementation of change in patients' care. *Lancet*. 2003 Oct 11;362(9391):1225-30. doi: 10.1016/S0140-6736(03)14546-1. PMID: 14568747.
44. Lloyd A, Joseph-Williams N, Edwards A, Rix A, Elwyn G. Patchy 'coherence': using normalization process theory to evaluate a multi-faceted shared decision making implementation program (MAGIC) *Implement Sci*. 2013;8(1):102.
45. May C. A rational model for assessing and evaluating complex interventions in health care. *BMC Health Serv Res*. 2006;6(1):86.
46. May C, Cummings A, Girling M, Bracher M, Mair FS, May CM, et al. Using normalization process theory in feasibility studies and process evaluations of complex healthcare interventions: a systematic review. *Implement Sci*. 2018;13(1):80.
47. May C, Mair F, Finch T, MacFarlane A, Dowrick C, Treweek S, et al. Development of a theory of implementation and integration: normalization process theory. *Implement Sci*. 2009;4(1):29.

48. May C, Finch T. Implementation, embedding, and integration: an outline of Normalization Process Theory. *Sociology*. 2009. 43(3):535–54.
49. May C, Mair FS, Dowrick CF, Finch TL. Process evaluation for complex interventions in primary care: understanding trials using the normalization process model. *BMC Fam Pract*. 2007;8(1):42.
50. McEvoy R, Ballini L, Maltoni S, O'Donnell CA, Mair FS, MacFarlane A. A qualitative systematic review of studies using the normalization process theory to research implementation processes. *Implement Sci*. 2014;9(1):2.
51. Murray E, Treweek S, Pope C, MacFarlane A, Ballini L, Dowrick C, et al. Normalisation process theory: a framework for developing, evaluating and implementing complex interventions. *BMC Med*. 2010;8(1):63.
52. Younan L; Clinton M; Fares S; Samaha H. The translation and cultural adaptation validity of the actual scope of practice questionnaire. *East Mediterr Health J*. 2019; 25(3):181-188 <https://doi.org/10.26719/emhj.18.028>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Сертифікат про проходження курсу підвищення кваліфікації за видом
«онлайн-курс» «Безпечний простір».

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ

Прошу вас уважно ознайомитися з наступними відомостями перед тим, як взяти участь у анкетуванні щодо вашого досвіду участі в проєкті "Безпечний простір". Ваша участь у даному дослідженні є добровільною, і ви можете відмовитися в будь-який момент без будь-яких наслідків.

1. Ціль дослідження: Дослідження має на меті зібрати інформацію про ваш досвід та сприйняття участі в проєкті "Безпечний простір". Результати цього дослідження будуть використані в наукових цілях та можуть бути опубліковані у відповідних наукових публікаціях та можливо будуть враховані в освітній складовій проєкту «Безпечний простір» для наступних груп вчителів та шкільних психологів.

2. Процедура дослідження: Ви будете запрошені взяти участь у анкетуванні, під час якого будуть задані питання щодо вашого досвіду та вражень від участі в проєкті "Безпечний простір". Анкетування може проводитися у форматі online опитування.

3. Часові рамки: Очікується, що участь у дослідженні займе приблизно: заповнення анкети: 10-15 хв, інтерв'ю (онлайн або офлайн) – 60 хвилин.

4. Конфіденційність: Ваші відповіді будуть оброблені конфіденційно, і ваші особисті дані не будуть розголошені третім особам. Результати дослідження будуть анонімні та використовуватимуться лише в рамках наукових цілей.

5. Добровільність участі: Ви маєте повне право відмовитися від участі у будь-який момент, і це не матиме негативних наслідків для вас.

6. Контактна інформація: Якщо у вас виникнуть додаткові питання щодо дослідження або вашої участі в ньому, будь ласка, зв'яжіться з Володимиром Юрійовичом Краснобріжим, студентом магістратури «Психологія» факультету охорони здоров'я, соціальної роботи та психології НАУКМА, тел. +380937690069, e-mail: v.krasnobrizhyi@ukma.edu.ua.

ПОІНФОРМОВАНА ЗГОДА

Я, [ім'я учасника], повністю зрозумів(-ла) та погоджуюся з умовами участі в цьому дослідженні. Я даю свою згоду на збір та обробку моїх персональних даних у межах цього дослідження.

Дата: [дата]

Підпис: _____

(Якщо підпис відсутній, вважається, що учасник не згоден на участь у дослідженні.)

Анкета для напіструктурованого інтерв'ю за методом фрілістинг.

Прізвище

Ім'я

По батькові

Заклад освіти

Вкажіть ваш вік (повних років)

Вкажіть вашу стать

Вкажіть стаж роботи психологом

Вкажіть стаж роботи психологом в закладі середньої освіти

Чи займаєтесь приватною психологічною практикою?

Чи маєте додаткове місце роботи окрім школи?

В якому році проходили навчання по програмі безпечний простір

Як виглядав ваш робочий день до участі в проекті безпечний простір

Чому ви вирішили взяти участь в безпечному просторі

Які цілі ви ставили собі для участі в Безпечному просторі

Як змінився ваш робочий день після проходження навчання

Які навички і знання додалися в ваш арсенал щоденної роботи

Що з набутого використовуєте на даний час

Хто з ваших колег брав участь в цій програмі разом з вами?

Хто з ваших колег та керівництво школи знає про цей проект?

Як вони допомагають вам впроваджувати нові навички в життя

Чи змінилось ставлення дітей чи батьків до вас як до шкільного психолога?

Чи створені вам умови для повноцінного використання набутих навичок в роботі з дітьми?

Чи розуміє адміністрація та колеги важливість використання підходів які є в програмі Безпечний простір?

Що вам заважає використовувати нові знання і навички в роботі?

Які конкретні результати використання нових знань і навичок отриманих в процесі участі в проекті «Безпечний простір» ви можете навести?

Ваші думки та ідеї щодо покращення проекту «Безпечний простір»

Чи бажаєте взяти участь в продовженні проекту «Безпечний простір».

Оригінальна версія анкети NOMAD англійською мовою.

Survey Instructions

This survey is designed to help get a better understanding of how to apply and integrate new technologies and complex interventions in health care.

This survey asks questions about the implementation of **[the intervention]**. We understand that people involved with **[the intervention]** have different roles, and that people may have more than one role.

From the statements below please choose an option that best describes **your main role** in relation to **[the intervention]**:

- I am involved in managing or overseeing **[the intervention]**
- I am involved in delivering **[the intervention]**

For this survey, please answer all the statements from the perspective of this role. Depending on your role or responsibilities in **[the intervention]**, some statements may be more relevant than others.

The survey is in 3 parts. Part A asks some brief questions about yourself and your role. Part B includes three general questions about **[the intervention]**. Part C contains a set of more detailed questions about **[the intervention]**. For each statement in Part C, there is the option to agree or disagree with what is being asked (**OPTION A**). However, if you feel that the statement is not relevant to you, there are also options to tell us why (**OPTION B**).

Please take the time to decide which answer **best suits your experience for each statement and tick the appropriate circle.**

Copyright © Newcastle University 2014. Please reference as: Finch et al., 2013. Improving the normalization of complex interventions: measure development based on normalization process theory (NoMAD): study protocol. Implementation Science 2013, 8:43. Development of this survey was funded by the Economic and Social Research Council: Studv Grant RES-062-23-3274.

1

Part A: About yourself

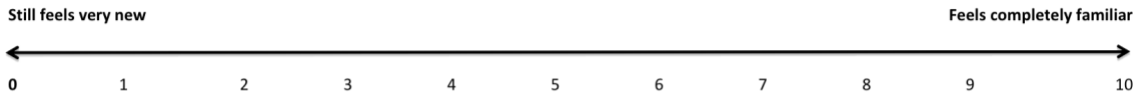
1. How many years have you worked for this Trust? *(If your Trust has merged with another or changed its name, please include in your answer all the time you have worked with this Trust and its predecessors)*

- Less than one year
 1-2 years
 3-5 years
 6-10 years
 11-15 years
 More than 15 years

2. How would you describe your professional job category?

Part B: General questions about the intervention

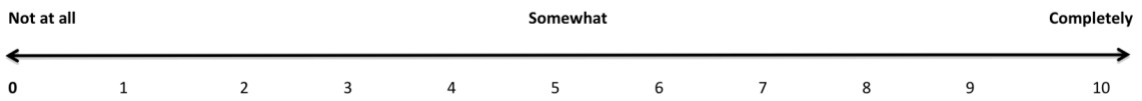
When you use [the intervention], how familiar does it feel?

Do you feel [the intervention] is currently a normal part of your work?

Do you feel [the intervention] will become a normal part of your work?

3

Part C: Detailed questions about the intervention

For each statement please select an answer that best suits your experience using Option A. If the statement is not relevant to you please select an answer from Option B.

Section 1	Option A					Option B		
	Strongly Agree	Agree	Neither agree nor disagree	Disagree	Strongly disagree	Not relevant to my role	Not relevant at this stage	Not relevant to the intervention
1. I can see how [the intervention] differs from usual ways of working	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Staff in this organisation have a shared understanding of the purpose of [the intervention]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. I understand how [the intervention] affects the nature of my own work	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. I can see the potential value of [the intervention] for my work	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

4

For each statement please select an answer that best suits your experience using Option A. If the statement is not relevant to you please select an answer from Option B.

Section 2	Option A					Option B		
	Strongly Agree	Agree	Neither agree nor disagree	Disagree	Strongly disagree	Not relevant to my role	Not relevant at this stage	Not relevant to the intervention
1. There are key people who drive [the intervention] forward and get others involved	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. I believe that participating in [the intervention] is a legitimate part of my role	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. I'm open to working with colleagues in new ways to use [the intervention]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. I will continue to support [the intervention]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5

For each statement please select an answer that best suits your experience using Option A. If the statement is not relevant to you please select an answer from Option B.

Section 3	Option A					Option B		
	Strongly Agree	Agree	Neither agree nor disagree	Disagree	Strongly disagree	Not relevant to my role	Not relevant at this stage	Not relevant to the intervention
1. I can easily integrate [the intervention] into my existing work	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. [The intervention] disrupts working relationships	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. I have confidence in other people's ability to use [the intervention]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Work is assigned to those with skills appropriate to [the intervention]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Sufficient training is provided to enable staff to implement [the intervention]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Sufficient resources are available to support [the intervention]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Management adequately supports [the intervention]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6

For each statement please select an answer that best suits your experience using Option A. If the statement is not relevant to you please select an answer from Option B.

Section 4		Option A					Option B		
		Strongly Agree	Agree	Neither agree nor disagree	Disagree	Strongly disagree	Not relevant to my role	Not relevant at this stage	Not relevant to the intervention
1.	I am aware of reports about the effects of [the intervention]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.	The staff agree that [the intervention] is worthwhile	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3.	I value the effects that [the intervention] has had on my work	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4.	Feedback about [the intervention] can be used to improve it in the future	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5.	I can modify how I work with [the intervention]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7

Thank you for completing our survey. To enable us to explore any change in responses over time without using personal details, we would like you to provide some information in the space below.

Please provide the FIRST 2 letters of your first name, then your DAY of birth followed by the LAST 2 letters of your surname.

For example:

JOE BLOGGS 10/05/1975 would be JO10GS

Please be assured that this information is for sole use by the Newcastle University research team, and that your responses will not be linked to your name or email address in any way.

Please return the survey in the pre-paid envelope provided.

8

Адаптована анкета NOMAD (паперовий вигляд)

Інструкція щодо заповнення анкети

Дане опитування використовується в рамках проведення наукового дослідження під час написання магістерської роботи на тему "Особливості впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни".

Будь ласка, знайдіть час, щоб вирішити, яка відповідь **найкраще відповідає вашому досвіду для кожного твердження, і позначте відповідне коло.**

Авторські права © Ньюкаслський університет 2014.

Будь ласка, посилайтеся на Finch та ін., 2013. Покращення нормалізації комплексних втручань: розробка заходів на основі теорії процесу нормалізації (NoMAD): протокол дослідження. Implementation Science 2013, 8:43. Розробка цього дослідження була профінансована Радою з економічних та соціальних досліджень, дослідницький грант RES-062-23-3274. Оригінальна анкета була адаптована з врахуванням особливостей проекту «Безпечний простір», студентом 2 курсу «Магістратура «Психологія» Володимиром Краснобріжним під науковим керівництвом Сергія Богданова. 2024р.

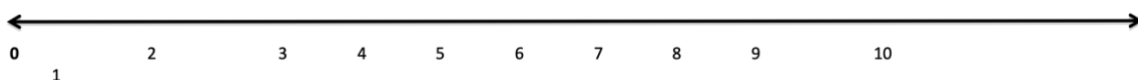
Частина А: Інформація про себе			
1	Прізвище		
2	Ім'я		
3	По батькові		
4	Заклад освіти		
6	Вкажіть ваш вік (повних років)		
7	Вкажіть вашу стать	чоловік	жінка
8	Вкажіть загальний стаж роботи вчителем		
9	Вкажіть стаж роботи вчителем в даному закладі середньої освіти		
10	Чи маєте додаткове місце роботи окрім школи?	Так	Ні
11	В якій формі проходило ваше навчання за програмою «Безпечному простір»?	онлайн з тренером у групі	онлайн курс на EdEra
		обидва варіанти	

Частина Б: Загальні питання про застосування навичок і знань отриманих під час участі в проекті «Безпечний простір»

Коли ви застосовуєте здобуті навички та знання в поточній роботі чи відчуваєте ви, що вони є звичними для вас?

Все ще відчуваються як щось нове

Відчуваються цілком звичними

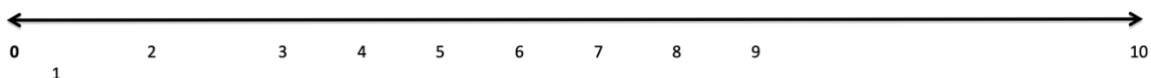

Чи вважаєте ви, що використання здобутих навичок та знань програми вже стало звичайною частиною вашої роботи?

Зовсім ні

Якось так

Цілком і повністю

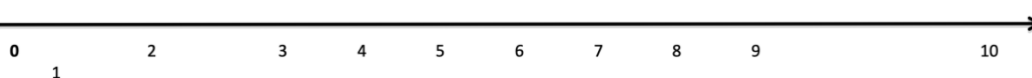

Чи відчуваєте ви, що використання здобутих навичок та знань програми стане звичайною частиною вашої роботи?

Зовсім ні

Якось так

Цілком і повністю

Частина В: Детальні запитання про участь в проекті «Безпечний простір»

Секція 1	Цілком погоджуюсь	Погоджуюсь	Не можу відповісти ні "так", ні "ні"	Не погоджуюсь	Категорично не згоден
1. Я помічаю, яким чином програма Безпечний простір відрізняється від звичних підходів у роботі	☐	☐	☐	☐	☐
2. Працівники мого закладу середньої освіти мають спільне розуміння мети участі в програмі «Безпечний простір»	☐	☐	☐	☐	☐
3. Я розумію, яким чином програма Безпечний Простір впливає на зміст моєї роботи	☐	☐	☐	☐	☐
4. Я розумію потенційну цінність програми Безпечний Простір для моєї роботи	☐	☐	☐	☐	☐

Секція 2	Цілком погоджуюсь	Погоджуюсь	Не можу відповісти ні "так", ні "ні"	Не погоджуюсь.	Категорично не згоден
1. Є лідери, які сприяють впровадженню програми «Безпечний простір» та залучають до участі інших педагогів	☐	☐	☐	☐	☐
2. Я переконаний/-на, що участь у програмі «Безпечний простір» відповідає моїм завданням як педагога	☐	☐	☐	☐	☐
3. Я відкритий до нових шляхів співпраці з колегами для того щоб впровадити програму Безпечний Простір	☐	☐	☐	☐	☐
4. Я буду підтримувати впровадження програми «Безпечний простір»	☐	☐	☐	☐	☐

Секція 3	Цілком погоджуюсь	Погоджуюсь	Не можу відповісти ні "так", ні "ні"	Не погоджуюсь	Категорично не згоден
1. Я можу легко інтегрувати отримані знання і навички програми Безпечний Простір у мою педагогічну діяльність	☐	☐	☐	☐	☐
2. Програма Безпечний Простір шкодить моїм робочі відносинам	☐	☐	☐	☐	☐
3. Я впевнений у спроможності інших педагогів використовувати нові знання та навички програми	☐	☐	☐	☐	☐
4. Певний вид робіт доручається лише тим, хто має нові навички та знання	☐	☐	☐	☐	☐
5. Було проведено достатню підготовку педагогів, щоб дати можливість використовувати нові знання та навички програми	☐	☐	☐	☐	☐
6. Існує достатньо ресурсів для підтримки впровадження програми Безпечний Простір	☐	☐	☐	☐	☐
7. Керівництво належним чином підтримує впровадження програми Безпечний Простір	☐	☐	☐	☐	☐

Секція 4	Цілком погоджуюсь	Погоджуюсь	Не можу відповісти ні "так", ні "ні"	Не погоджуюсь	Категорично не згоден
1. Я ознайомлений з даними про результати впровадження програми Безпечний Простір.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Педагоги погоджуються, що програма Безпечний Простір варта впровадження	☐	☐	☐	☐	☐
3. Я ціную вплив програми «Безпечний простір» на мою педагогічну діяльність	☐	☐	☐	☐	☐
4. Відгуки про участь в програмі «Безпечний простір» можуть бути використані для її покращення в майбутньому	☐	☐	☐	☐	☐
5. Я маю можливість коригувати спосіб використання програми Безпечний Простір у моїй діяльності	☐	☐	☐	☐	☐

Секція 5

Що вам заважає використовувати нові знання і навички програми Безпечний Простір в педагогічній діяльності?

Секція 6

Які конкретні результати використання нових знань і навичок отриманих в процесі участі в програмі «Безпечний простір» ви можете навести?

Секція 7

Ваші думки та ідеї щодо покращення проекту «Безпечний простір»

Адаптована анкета NOMAD (вигляд онлайн форми Google Forms)

Section 1 of 4

Дослідження "Особливості впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни"

B I U

Інструкція щодо заповнення анкети

Дане опитування використовується в рамках провєднення наукового дослідження під час написання магістерської роботи на тему "Особливості впровадження комплексної програми "Безпечний Простір" на рівні закладу загальної середньої освіти під час війни"

Будь ласка, знайдіть час, щоб вирішити, яка відповідь **найкраще відповідає вашому досвіду для кожного твердження, і позначте відповідне коло.**

Авторські права © Ньюкаслський університет 2014.

Посилання на Finch та ін., 2013. Покращення нормалізації комплексних втручань: розробка заходів на основі теорії процесу нормалізації (NoMAD): протокол дослідження. Implementation Science 2013, 8:43. Розробка цього дослідження була профінансована Радою з економічних та соціальних досліджень; дослідницький грант RES-062-23-3274. Оригінальна анкета була адаптована з врахуванням особливостей проекту «Безпечний простір», студентом 2 курсу «Магістратура «Психологія» Володимиром Краснобрїжим під науковим керівництвом Сергія Богданова. 2024р.

Email *

Valid email

This form is collecting emails. [Change settings](#)

After section 1 Continue to next section

Section 2 of 4

Частина А: Інформація про себе × ⋮

Description (optional)

Прізвище *

Short answer text

Ім'я *

Short answer text

По батькові *

Short answer text

Область *

Short answer text

Місто *

Short answer text

Назва закладу освіти *

Short answer text

Ваш вік (повних років) *

Short answer text

Вкажіть вашу стать *

Чоловік

Жінка

*

Вкажіть загальний стаж роботи психологом

Short answer text

Вкажіть стаж роботи психологом в даному закладі середньої освіти *

Short answer text

Чи займаєтесь приватною психологічною практикою? *

Так

Ні

Чи маєте додаткове місце роботи окрім школи? *

Так

Ні

Рік проходження навчання за програмою "Безпечний простір" *

Short answer text

Section 3 of 4

Частина Б: Загальні питання про застосування навичок і знань отриманих під час участі в проекті «Безпечний Простір»

Description (optional)

Коли ви застосовуєте здобуті навички та знання в поточній роботі чи відчуваєте ви, що вони є звичними для вас? *

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Все ще відчуваються як
все нове

Відчуваються цілком
звичними

Чи вважаєте ви, що використання здобутих навичок та знань програми вже стало звичайною частиною вашої роботи? *

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Зовсім ні

Цілком і повністю

⋮

Чи відчуваєте ви, що використання здобутих навичок та знань програми стане звичайною частиною вашої роботи? *

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Зовсім ні

Цілком і повністю

Section 4 of 4

Частина В: Детальні запитання про участь в проекті «Безпечний Простір»

Description (optional)

Я помічаю, яким чином програма "Безпечний Простір" відрізняється від звичних підходів у роботі *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Працівники мого закладу середньої освіти мають спільне розуміння мети участі в програмі «Безпечний Простір» *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Я розумію, яким чином програма "Безпечний Простір" впливає на зміст моєї роботи *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Є лідери, які сприяють впровадженню програми «Безпечний Простір» та залучають до участі інших педагогів *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Я переконаний/-на, що участь у програмі «Безпечний Простір» відповідає моїм завданням як психолога *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Я відкритий/-та до нових шляхів співпраці з колегами для того щоб впровадити програму "Безпечний Простір" *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Я буду підтримувати впровадження програми «Безпечний Простір» *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Я можу легко інтегрувати отримані знання і навички програми "Безпечний Простір" у мою діяльність в ролі психолога *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Програма "Безпечний Простір" шкодить моїм робочим відносинам *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Я впевнений у спроможності інших психологів використовувати нові знання та навички програми "Безпечний Простір" *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Певний вид робіт доручається лише тим, хто має нові навички та знання (пройшов навчання за програмою "Безпечний Простір") *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Було проведено достатню підготовку психологів, щоб дати можливість використовувати нові знання та навички програми "Безпечний Простір" *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Існує достатньо ресурсів для підтримки впровадження програми "Безпечний Простір" *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Моє керівництво належним чином підтримує впровадження програми "Безпечний Простір" *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Я ознайомлений з даними про результати впровадження програми "Безпечний Простір" *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Психологи погоджуються, що програма "Безпечний Простір" варта впровадження *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Я ціную вплив програми «Безпечний Простір» на мою діяльність в ролі психолога *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Мої відгуки про участь в програмі «Безпечний Простір» можуть бути використані для її покращення в майбутньому *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Я маю можливість коригувати спосіб використання програми "Безпечний Простір" у
моїй діяльності *

- Цілком погоджуюсь
- Погоджуюсь
- Не можу відповісти ні "так", ні "ні"
- Не погоджуюсь
- Категорично не згоден

Що вам заважає використовувати нові знання і навички програми "Безпечний Простір"
в діяльності як психолога? *

Long answer text

Які конкретні результати використання нових знань і навичок отриманих в процесі
участі в програмі «Безпечний Простір» ви можете навести? *

Long answer text

Ваші думки та ідеї щодо покращення проекту «Безпечний Простір» *

Long answer text

Рекомендації з адаптації опитувальника

Translation Guide (short version)

Translation from English to target language

STEP 1. Forward translation. Personnel: Two independent translators.

Recruitment of preferably two translators in the target countries. The translators are culturally representative for the target language (mother tongue) and are fluent in English. The two independent translators create the first version of the questionnaire for the target language following specific guidelines:

- Emphasize on conceptual rather than literal translation; consider the definition of the original word as a basis for translation
- Be simple, clear and concise in formulation the questions and use natural/acceptable language; take issues of age and gender into account
- Consider the perspective of the typical respondent on the questions
- Do not use jargon (colloquialism, idioms, advanced technical terms)

STEP 2. Backward translation. Personnel: Independent translator.

An independent translator translates the forward version of the questionnaire back to English. The translator is fluent in the target language and native speaker in English. It is important that the translator has no knowledge about the questionnaire. Again, the guidelines mentioned in the forward translation (STEP 1) are applicable.

STEP 3. Comparison of translations. Personnel: first author, committee or independent person.

The backward translation will be compared with the original. Discrepancies will be analysed in a structured way and, if necessary, changes will be integrated in the target language version. All changes need to be reported and explained.

STEP 4. Repeat Forward/backward translation until a satisfactory result is produced.

The final version is the result of all the STEPs described above.

References

Brislin RW. The wording and translation of research instruments. In Lonner, W.L. & Berry, J.W.

Field Methods in Cross- Cultural Research. Sage Publications, Newbury Park: 1986 (137-164). ISBN 0803925492.

Beaton DE, Bombardier C, Guillemin F, Ferraz MB. Guidelines for the process of cross-cultural adaptation of self-report measures. Spine. 2000; 25:3186 -91.

Guillemin F, Bombardier C, Beaton D. Cross-cultural adaptation of health-related quality of life measures: literature review and proposed guidelines. J Clin Epidem 1993; 46 (12): 1417-1432.

http://www.who.int/substance_abuse/research_tools/translation/en/

Margot Fleuren, Translation process protocol MIDI instrument

Додаток 8

Скан диплому магістра філології, перекладача з англійської та іспанської мов Андрія В'ячеславовича Сотникова

